

Ennätyksellinen osanotto Vuoden lintupiirtäjä -kisassa

Lintutieteellisten Yhdistysten Liiton ja Instrumentaariumin Vuoden lintupiirtäjä -kilpailu pidettiin kuudennen kerran. Töitä tuli ennätykselliset 2550 kpl ja taso oli kaikkien aikojen parhain.

Töitä tuli yli tuhat viimevuotista enemmän, mikä kuvaa lintuharrastuksen kasvavaa suosiota. Töiden suuri määrä oli ennen muuta nuorisosarjan vilkkaan osanoton ansiota: siihen tuli lähes 2300 työtä. Tuomariston mielestä kilpailun yleistaso oli kilpailuhistorian paras, ja myös parhaat työt olivat poikkeuksellisen ansiokkaita. Tuomaristossa toimivat taiteilija Jussi Heikkilä, taiteilija Jari Kostet, biologi Esa Lammi ja järjestösihtööri Osmo Ruottinen.

Yleisimpiä aiheita olivat joutsen, kurki, tutut pihapiirin linnut varis, harakka ja talitiainen sekä petolinnut. Edellisvuoden eksoottinen suosikki, avosetti, oli tehnyt tilaa kattohaikaralle. Useimmat työt olivat pikkutarkkoja yhden linnun muotokuvia, mutta ylilentäviä lintuja ja parvia oli edellisvuotta

enemmän. Myös ympäristön tuhoutumiseen ja saastumiseen kantaa ottavia töitä oli entistä enemmän, mikä kuvaa nuorten huolta lintujen tulevaisuudesta.

Kustakin kolmesta sarjasta palkittiin perjantaina Helsingissä kolme taiteilijaa. Helsingin yliopiston Eläinmuseossa esillä olevassa näyttelyssä on palkittujen lisäksi mukana 80 kilpailussa loppusuoralle päässyttä piirrosta. Voittajat saivat Kowa-kaukoputkia ja Panora-kiikareita. Aikuisen sarjan voittaja Tom Björklund Liljendalista sai myös 5000 mk:n stipendin kolmen työn sarjallaan *Talittintitutkielma - Matkan pää - Kuin kaksi harmaata hiirtä*. Björklundin töitä tuomaristo piti täysin julkaisukelpoisina ja toivoi näkevänsä niitä lisää esim. kirjojen kuvituksena.

Voittajat sarjoittain:

Enintään 7 vuotta

1. Jeremias Nieminen Ulvila
2. Kari Hämäläinen Anjalankoski
3. Dan Forsman Kirkkonummi

Sarja 8 - 16 vuotta

1. Hanna Kempainen Hyrynsalmi
2. Simo Koho Kotka
3. Emilia Ihatsu Iisalmi

Viime vuoden yli 16 vuotiaiden sarjan voittajan, paimiolaisen Markku Toivarin piirros "Huuhekaja" sai tuomaristolta kunniamaininnan.

Sarja yli 16 vuotta

1. Tom Björklund Liljendal
2. Pekka Saikko Hollola
3. Janne Piironen Lahti

Huom! Obs!

Ennustajaeukkojen kortit ja lappallot näyttävät, että ensi kevät tulee olemaan todella mahtava ja harvinaisuusrikas Turun lintutieteellisen yhdistyksen omalla lintuasemasaarella, **Jurmossa!**

Mikäli olet aikaisemmin vain haaveillut tästä tarunhoitoisesta saariston helmestä, ota nyt vihdoin itseäsi niskasta kiinni ja uskaltaudu soittamaan asemanhoitajalle varataksesi paikka itsellesi ja retkikavereillesi.

Asemanhoitaja

Mikael Nordström
Puh. 921-25 34 227

TUOTTAVUUTTA KOTIELÄINTALOUTEEN

Hiven Oy:n erikoisrehuilla

HIVEN OY
ORION-KONSERNI

PUH. (921) 805 211

Ukuli 25. vsk. ISSN 0782-8195

Julkaisija/Utgivare Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry PL 67, 20101 Turku Åbo Ornitologiska Förening rf PB 67, 20101 Åbo. Päätoimittaja, toimittaja ja taitto/Huvudredaktör, redaktör och ombrytning William Velmala, puh. 921-805186. Jäsenet saavat lehden ilmaiseksi. Medlemmar erhåller tidningen gratis. Ilmoitushinnat/Annonspriser 1/1 s.700 mk, takakansi 800 mk 1/2 s.500 mk, 1/3 s.400 mk 1/4 s.300 mk Painopaikka/Tryckeri KELAn tutkimuskeskus, kirjapaino 1994.

Sisällys

4/1994

Vuoden lintupiirtäjä -kilpailu.....	2
Pää(kirjoitus)kysely.....	3
Jyrki Matikainen Ruissalon muuttuva linnusto.....	4
Pekka Loivaranta Korpin kova kohtalo.....	8
Rauno Laine Talviralli ilman talvea.....	10
Annika Forsten Niittysuohaukkakolonia Paimion- lahdella kesällä 1994.....	12
Jarmo Komi & Jyrki Normaja RK- ja ARK-havainnot 1993.....	14
Jarmo Komi ARK tiedottaa: Heinäkurpan ja isolokin määrit- tämisestä.....	2
William Velmala Syyslukukausi 1993 Jurmossa.....	24
Jorma Tenovuo Lintujen muuton arvoitus - miten navigoida ilman apuvälineitä.....	29
Raino Pönni Kevätkalenterilintuja etsimässä.....	33
Mauri Leivo Haaste turkulaisille lintumiehille.....	34
Osoitemuistio.....	35

ÄLÄ KOSKAAN LUOVUTA

*Kansi: Tapani Numminen, Tun-
turipöllö, Vahto 25.1.1990.*

Ruissalon muuttuva linnusto

Jyrki Matikainen

Ruissalon linnustoa on tutkittu erilaisten laskentojen ja selvitysten avulla jo 1930-luvulta lähtien. Tietävästi ensimmäinen julkaistu lintulaskenta Ruissalosta esiteltiin Ornis Fennicassa 1935. Tässä artikkelissa Bergroth, Bruun ja Fredrikson kuvasivat saaren linnustoa. 1950-luvulla Tenovuo ja Fritzen esittelivät tietämyksensä Ruissalon linnustosta Turun Ylioppilaslehden vuosikirjassa. 1970-luvulta alkaen Ruissalon luontoa on tutkittu intensiivisemmin. 1979 ilmestyi Ruissalo-kirja, joka pohjautuu pitkälti Turun Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Ruissalo tutkimuksiin. Ensimmäinen koko saaren kattanut linnuston selvitys tehtiin kesällä 1980. Tämän selvityksen tuloksena syntyi Ruissalon linturetkeilyopas, joka julkaistiin 1982. Varsinaisten tutkimusten ja linnustonselvitysten lisäksi Ruissalon linnustosta on tehty runsaasti havaintoja lintuharrastajien toimesta. Osa havainnoista löytyy TLY:n arkistosta ja osa harrastajien omista muistiinpanoista.

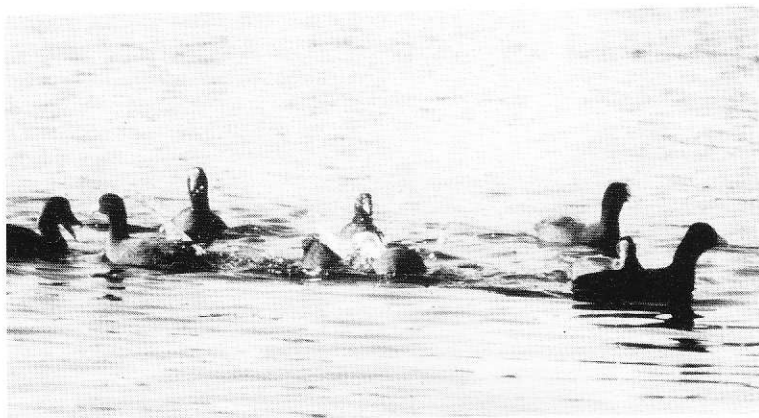
Vuoden 1980 lintulaskennat toistet-

tiin täysin samoja menetelmiä käyttäen kesällä 1990. Näiden laskentojen tarkoituksena oli selvittää Ruissalon pesimälinnuston tila ja siinä mahdollisesti tapahtuneet muutokset.

Miten pesimälinnuston parimäärät selvitettiin?

Koko saaren pesimälinnusto selvitettiin pistelaskentamenetelmän avulla. Havainnointi perustui koko saaren kattavaan pisteverkkoon, jossa vierekkäisten pisteiden etäisyydet pohjois-eteläsuunnassa olivat 300 metriä ja itälänsisuunnassa 200 metriä. Kultakin pisteeltä laskettiin linnusto kahdesti laskentakauden aikana. Kullakin kerralla havainnoitiin yhdeltä pisteeltä viiden minuutin ajan. Jokaiselta havainnointipisteeltä kirjattiin laulavien koiraiden lukumäärät tai jokin muu pesivää pari osoittava tunnus (kuten pesä, lentopoikue tms.) erikseen <50 metriä ja >50 metrin etäisyydeltä pisteestä.

Pistelaskentamenetelmän lisäksi saaren linnuston runsautta selvitettiin

Ruissalon nokikanakanta on laskusuunnassa. Jarmo Laine, Naantali, helmikuu 1979.

linjalaskentamenetelmällä. Laskentamenetelmä sopeutuu nopeutensa ansiosta suuren alueen linnuston selvittämiseen. Menetelmä perustuu useimmiten suoraan laskentalinjaan, jonka varrelta laskija kirjaa havaitut linnut 50 metrin levyiseltä kaistalta eli ns. pääsaralta, sekä tämän ulkopuolelta eli ns. apusaralta.

Jarmo Laine on laskenut vuosittain 1987 alkaen neljä eri linjalaskentareittiä, joista jokainen on ollut pituudeltaan 4 km. Reitit, joilta linnusto selvitettiin on valittu siten, että niiden varrelle sijoittuu Ruissalolle tyypillisiä ympäristötyyppejä kutakuinkin niiden esiintymissuhteissa. Tällöin tuloksia tulkitessa tietyin ympäristötyypin lajit eivät korostu liikaa. Täsmälleen samat linjat laskettiin myös vuonna 1980.

Linnuston laskentamenetelmistä kartoituslaskenta on kaikkein tarkin. Suuren työmääränsä ja erityisesti ajankulutuksen vuoksi kartoitusmenetelmää voidaan käyttää vain melko pienien alueiden laskemiseen yhden pesimäkauden aikana. Kartoitusmenetelmä, kuten muutkin linnuston pesimäaikaiset laskentamenetelmät perustuu lintujen reviirokäyttäytymiseen. Kartoitusmenetelmässä laskija merkitsee jokaisella laskentakerralla pienimittakaavaiselle kartalle laulavien koiraiden tarkat paikat. Laskentoja tulisi tehdä koko pesimäkauden ajan vähintään kahdeksan kertaa. Maastotöiden päätyttyä kunkin laskennan kartat yhdistetään yhdeksi kartaksi, jolloin reviiirin tulisi näkyä karttapohjalla yhtenäisinä pisterypäinä.

Maalintulaskentojen lisäksi Ruissalon vesilinnustoa on selvitetty kiertämällä veneellä Ruissalon rantoja ja lähiluotoja.

Pesimälinnuston muutokset lajitasolla

Ruissalossa pesii vuosittain n. 95 lintulajia, joista satunnaisesti 1-2 parin voimin n. 10 lajia. Ruissalon pesimälinnusto on selvästi runsastunut viimeisen 60 vuoden aikana. Verrattaessa nykytilannetta vuoden 1980 linnustonselvitykseen ei lajitasolla ole suurempia muutoksia tapahtunut.

Pesimälinnustosta hävinneet

Saaren koko tiedetyn linnustohisto-

TAULUKKO 1. Maalintujen arvioidut parimäärät Ruissalossa (arvio piste-, linja- ja kartoituslaskentojen tuloksista).

laji	pesivää paria		laji	pesivää paria	
	1980	1990		1980	1990
Kanahaukka	1	0	Punakylkirastas	170	70
Varpushaukka	0	1	Ruokokerttunen	100	100
Teeri	3	2	Rytikerttunen	50	50
Fasaani	30	20	Luhtakerttunen	1	5
Meriharakka	2	0	Viitakerttunen	3	2
Pikkutylli	1	1	Kultarinta	25	15
Töyhtöhyyppä	19	12	Hernekerttu	20	20
Taivaanvuohi	6	6	Pensaskerttu	60	70
Lehtokurppa	7	5	Mustapääkerttu	40	60
Kuovi	3	0	Lehtokerttu	180	90
Punajalkaviklo	8	5	Sirittäjä	29	22
Rantasipi	10	15	Tiiltalti	8	4
Sepelkyyhky	7	9	Pajulintu	600	500
Kesykyyhky	5	0	Hippiäinen	30	45
Uuttukyyhky	100	150	Harmaasiippo	70	150
Käki	5	2	Kirjosieppo	300	300
Sarvipöllö	1	0	Kuusitiainen	2	7
Lehtopöllö	?	5	Hömötiainen	20	15
Verpääsky	30	30	Töyhtötiainen	15	9
Käenpiika	20	3	Sintiainen	200	300
Palokärki	4	4	Talitiainen	300	200
Harmaapäätikka	7	6	Puukiipijä	15	32
Käpytikka	2	30	Kuhankeittäjä	5	0
Pikkutikka	10	11	Pikkulepinkäinen	16	7
Kiuru	25	12	Närhi	15	17
Haarapääsky	25	16	Harakka	3	5
Räystäspääsky	5	11	Naakka	50	20
Metsäkirvinen	180	100	Varis	50	50
Niittykirvinen	6	5	Kottarainen	120	60
Västääräkki	70	75	Varpunen	60	40
Keltävästääräkki	13	10	Peippo	850	500
Rautiainen	4	0	Viherpeippo	25	40
Punarinta	120	70	Tikli	8	15
Satakieli	58	50	Vihervarpunen	50	30
Leppälintu	12	3	Hemppe	1	0
Pensastasku	5	5	Punavarpunen	70	70
Kivitasku	15	1	Punatulkku	2	0
Mustarastas	100	60	Nokkavarpunen	0	3
Räkättirastas	60	140	Keltasirkku	110	30
Laulurastas	45	22	Pajusirkku	40	40

rian aikana on pesimälajistosta kadonnut kymmenkunta lajia, jotka todennäköisesti lähes kaikki ovat olleet saarella aiemminkin vähälukuisia. Näitä pesimälinnustosta hävinneitä lajeja ovat ai-nakin lapasorsa, tuulihaukka, helmipöllö ja kehrääjä. Edellisen linnustonselvityksen jälkeen saaren linnustosta ovat lisäksi hävinneet punasotka, kuovi ja meriharakka. Kanahaukkaa, punatulkkuja, hemppoa ja rautiaista ei myöskään tavattu pesivänä vuoden 1990 laskennoissa. Viimeksi mainitut lajit tuskin kuitenkaan ovat pysyvästi saarelta kadonneet.

Punasotkan häviämiseen on saatta-

nut vaikuttaa Ruissalon vesien puhdistuminen. Ruissalon lintulahdet eivät enää rehevydeltään ole entisen veroisia. Lisäksi lahtien ruovikot ovat hyvin yhtenäisiä, eikä niissä juurikaan ole useiden vesilintulajien suosimia lampareita. Kuovin katoaminen johtunee sopivan pesimäympäristön vähenemisestä. Saaronniemen sanerikolla pesinyt meriharakka on saanut väistyä auringonpalvojen tieltä.

Selvästi taantuneet lajit

Vaikka Ruissalon pesimälinnuston lajimäärä on selvästi runsastunut pi-

demällä aikavälillä, on monien aiemmin suhteellisen runsaiden lajien parimäärät vähentyneet jyrkästi. Kahden pesimäkauden vertaaminen paljastaa vain suuret kannanmuutokset, mutta pienistä muutoksista se ei anna luotettavaa kuvaa. Eräiden lajien pesimäkantojen koko saattaa vaihdella vuosien välillä kymmeniä prosentteja pelkästään luonnollisista syistä. Gustavsson ym. totesivat linturekryyoppaasaan räkättirastaan, puukiipijän, kivitaskun, leppälinnun ja harmaasiipon vähentyneen selvästi 1950-luvulta lähtien. Edelliseen laskentaan verrattuna näistä ovat edelleen vähentyneet kivitasku ja leppälintu. Leppälinnu raju taantuminen liittyy koko Pohjois-Euroopassa havaittuun leppälintukantojen heikkeneemiseen. Kivitaskun parimäärien romahdusta 15 parista 1 pariin on vaikea selittää. Pääasiassa kalliorannoilla pesineiden lintujen katoamista on vaikea selittää paikallisilla ympäristömuutoksilla. Lajin Suomen populaatiota on pidetty vakaana, joskin maasutuypäristön muutokset vaikuttanevat myös kivitaskukantoihin.

Vesilinnuista silkkiuikun parimäärä on laskenut murto-osaan entisestä. Laji kärsii lisääntyneen veneilyn aiheuttamasta häirinnästä ja sopivien pesimälahtien vähenemisestä. Kahlaajista töyhtöhyyppä on selvimmän taantunut. Peltolintuna laji kärsii avomaaympäristöjen muutoksesta. Käen kukunta on käynyt Ruissalossa harvinaiseksi. Ruissalon kuten myös ilmeisesti koko Suomen kanta on taantunut. Syyt lajin vähenemiseen ovat osin epäselviä. Leppälintukantojen vähenemisen vaikutance myös käkipopulaatioihin, onhan leppälintu tärkeimpiä käen loisintakoh-teita. Käenpiika oli vielä vuonna 1980 runsaslukuinen (20 paria). Viimeisessä laskennassa parimäärä oli laskenut kolmenna. Paikallisista ympäristömuutoksista ei löydy selitystä käenpiian romahdukseen.

Peltoympäristön väheneminen ja yksipuolistuminen näkyy saaren kiuru-populaatioissa, jonka koko laski puoleen edellisen laskennan määrästä. Suomen runsaslukuisimpiin pesimälintuihin kuuluva metsäkirvinen on vähentynyt voimakkaasti saaren alueelta. Paikalliset tekijät tuskin selittävät lajin taantumista. Tehostunut metsänhoito on lisännyt metsäkirviselle sopivia elinympäristöjä Suomessa ja lajin uskotaan pikemminkin runsastuneen. Metsänhar-

vennuksset ja pensaikkojen poistaminen ovat vähentäneet punarinnalle sopivien pesimäympäristöjen määrää. Lajin parimäärä on puolittunut aiemmasta laskennasta. Laulurastaan pesimäkanta on vähentynyt puoleen entisestä. Myös punakylkirastaan parimäärä oli selvästi aiempaa pienempi. Mutta lajille on tyyppillistä vuosien väliset voimakkaat kannanvaihtelut. Kultarinnan parimäärän laskuun on varmasti osasyyinä parhaimmilla kultarinta-alueilla (Honkapirtti ja Kansanpuisto) tehdyt metsänharvennuksset. Myös lehtokertun pesimäkanta on laskenut. Pensaikkojen raiwaus ja aluskasvillisuuden väheneminen ns. ympäristönhoidon seurauksena heikentää lajin elinolosuhteita. Pikkupeletojen ja niittyjen metsittyminen on vähentänyt pikkulepinkäiselle sopivia pesimäympäristöjä. Lepinkäiskanta onkin pudonnut puoleen aiemmasta. Saarella aiemmin runsaslukuinen naakka pesii enää yksittäisinä pareina, sillä laskennoissa ei löydetty yhtään pesimäkoloniaa. Ruissalon varpusillakaan ei mene hyvin. Saarelta löytyi pesiviä varpusia vain muutaman talon pihapiiristä. Saaren keltasirkkupopulaatio on aiempaa huomattavasti pienempi. Laji kärsinee ympäristöjen liiallisesta hoitamisesta ja peltoympäristöjen muuttamisesta. Keltasirkku on tyyppisimpiä ns. reunavyöhykkeiden hyväksikäyttäjiä ja pienten, aiemmin avointen alueiden metsittyesä sopivien elinympäristöjen määrää vähenee.

Linnustoon vaikuttavia ympäristömuutoksia Ruissalossa

Vielä 1950-luvulla Ruissalon saari oli peltojen ja pienten niittyjen muodostama mosaiikki. Tällä hetkellä lähes kaikki niityt ja osa isommistakin peltoista on hyvää vauhtia metsittymässä. Peltojen metsittyminen pienentää lajistoa lisäävää reunavaikutusta ja vähenee.

Ruissalossa on Suomen tihein pikkutikkakanta. Jarmo Laine, Ruissalo, kesäkuu 1990.

tää ympäristön monimuotoisuutta. Jäljelle jääneiden peltojen salaojotus on hävittänyt avomaalinnuston pesimä- ja ruokailuhabitaatteja. Näiden tekijöiden vaikutuksesta saaren pesimälinnusto on taantunut. Kaikki peltolintujen parimäärät ovat laskeneet ja lajeista yksi, kuovi, on kokonaan kadonnut saaren pesimälinnustosta. Kesän 1980 laskennoissa Kuvanniemellä oli vielä jonkinlainen peltolinnusto olemassa. Viimeisissä laskennoissa alueella ei enää tavattu avomaiden lajistoa.

Peltojen ja avomaiden linnuston pesimähabitaatit ovat vähentyneet myös rantaniittyjen umpeenkasvun myötä. Laidunnuksen loputtua järviruoko on nopeasti vallannut rantaniittyjä. Vuoden 1980 lintulaskentoihin verrattuna rantalinnusto ei näytä enää juurikaan muuttuneen. Rantaniittyjen umpeenkasvun myötä ruovikkolinnustolle on tullut lisää pesimäympäristöä. Viimeisen kymmene vuoden aikana ei ruovikkolinnuston parimäärä kuitenkaan enää ole noussut.

Valtaosa Ruissalon pinta-alasta on metsää. Osa näistä metsistä kuuluu suunnitelmallisen metsänhoidon piiriin. Metsiä ja erityisesti jalopuuvoittoisia lehtoja on pyritty hoitamaan luonnonarvoit huomioonottaen. Kuitenkin jopa aivan viime vuosina on eräitä metsäalueita käsitelty erittäin rajusti. Ehkä kaikkein pahimmat vauriot on aiheutettu Honkapirtin ja Kansanpuiston lehdolle. Honkapirtin alueelta poistettiin koko pensaskerros ja harvennettiin suuri osa nuoresta puustosta 1980-luvun puolivälin tienoilla. Toimenpiteen seurauksena linnuston parimäärä romahti ja kaikkein arvokkaimmat lajit jopa katosivat. Kansanpuiston pohjoisreuna käsiteltiin samalla tavalla talvella 1988-1989. Seuraukset linnustoon olivat samansuuntaisia. Niin sanottua ympäristönhoitoa harjoitetaan Ruissalossakin.

TAULUKKO 2. Linnuston tiheyksiä kartoitusmenetelmällä tutkituilla alueilla.	tiheys (km ²)		lajimäärä		pinta-ala (ha)
	1980	1990	1980	1990	
Kansanpuisto	1167	1051	25	23	7,8
Honkapirtti	1071	657	31	22	9,9
Luonnonsuojelualue	1500	890	29	16	8,2
Puutarha	1354	831	24	18	6,5

TAULUKKO 3. Ruissalon vesilinnuston muutokset 1952 - 1990

laji	1952	1969	1972	1977	1980	1987	1988	1989	1990
Silkkiuikku	36	22	22	47	40	18	14	11	6
Kyhmyjoutsen	0	0	3	2	2	3	4	2	5
Kanadanhanhi	0	0	0	2	3	6	7	6	4
Valkoposkihanhi	0	0	0	0	0	1	1	2	3
Sinisorsa	30	44	50	48	65	50	55	40	60
Tavi	0	2	3	2	6	1	0	1	0
Haapana	2	8	8	9	9	2	3	5	3
Lapasorsa	0	4	4	0	0	1	0	1	0
Tukkasotka	15	7	10	15	15	20	18	37	17
Punasotka	12	2	0	4	3	0	0	0	0
Telkkä	12	26	27	35	43	50	45	30	50
Isokoskelo	0	0	0	0	0	10	2	3	5
Tukkakoskelo	0	0	0	0	1	5	2	2	4
Haahka	0	0	0	0	7	20	40	27	60
Nokikana	34	6	5	19	13	4	1	0	2

Tähän toimintaan kuuluva pensaikkojen raivaaminen ja puistomaisuuteen pyrkiminen selvästi vähentää koko eliöstön monimuotoisuutta ja näinollen on kyseenalaista.

Lopuksi

Tämä artikkeli on tarkoitettu vain yleisluontoiseksi silmäykseksi Ruissalon linnuston nykytilasta. Artikkelissa käsiteltiin vain negatiivisia muutoksia ja niitäkin hyvin pintapuolisesti. Ruissalon linnuston nykytilasta on tekeillä kirjanen allekirjoittaneen ja Jarmo Laineen toimesta. Tässä kirjassa tullaan pohtimaan Ruissalon linnuston muutoksia paljon tarkemmin. Kirjassa tulee olemaan myös talvilintu- ja retkeilyyasia sekä päivitetty Ruissalon lajilista.

KIRJOITTAJAN OSOITE:

Paistanojantie 533
21270 Nousiainen

Ruissalon naakkakanta on viime vuosina pienentynyt. Matti Valta, Ruissalo, toukokuu 1980.

KORPIN KOVA KOHTALO

Pekka Loivaranta

Olen seurailut merikotkille tarkoitettujen talvruokintapaikan elämää vähän yli kymmenen vuotta. Yleisimmät ruokavieraat ovat olleet korpit, varikset, maakotkat, merikotkat ja kanahaukat.

Varislintujen suhtautuminen eri petolintuihin on ollut selvästi erilainen. Kun merikotka saapuu varisten ja korprien kansoittamalle haaskalle, ei tästä aiheudu juuri mitään häiriötä, mutta kun maakotka lähestyy tai liikaahtaa haaskan lähipuussa, kohahtaa varislintuparvi aina ilmaan hetkeksi ja laskeutuu taas takaisin aterioimaan. Ruokaillessa kummatkin kotkalajit ja varislinnut suhtautuvat toisiinsa melko neutraalisti. Maakotka tosin on herra ja isäntä ja valitsee paikkansa, muut saavat tyytyä syrjäpaikkoihin. Sekä korpeilla että variksilla on tapana välillä kiusoitella kotkia näykkimällä näitä esimerkiksi pyrstöstä. Tähän kotkat eivät kiinnitä juurikaan huomiota. Kanahaukan saapuminen aiheuttaa aina varisten ja korprien kaikkoamisen. Kanahaukka syö yksin ja yleensä pitkään. Olen usein ihmetellyt tätä erilaista käyttäytymistä eri lajien välillä.

Kovimmilla talvipakkasilla ruokana olevat sianraadot jäätyvät umpijäähän, esimerkiksi kirveellä niistä ei saa irti kuin pieniä lastuja. Tällöin varislinnut ja tiaiset hakkaavat lihaa suorilla nokkilaan kuin tikat ja saavat jäätyneestään lihasta ravintonsa irti. Kotkien raatelunokilla syötävän irroittaminen on huomattavasti hankalampaa. Tällöin on

Haaskan herra. Kuvassa kolmannen talven maakotka. Tino Laine, Yläne, helmikuu 1993.

usein käynyt mielessä, että miksi kotka ei nappaa varislintua kiinni. Siitä saisi lämpimän ja pehmeän, helposti syötävän aterian.

Kovana pakkaspäivänä 5.2.1994 (aamulla pakkasta 26 astetta) pääsin sitten seuraamaan asiaa osittain selittävää luonnonnäytelmää. Aamu alkoi normaalisti, valoisan tultua varislinnut alkoivat saapua ruokintapaikan lähelle. Itse haaskalle tuli puoli yhdeksältä ensimmäinen korppi yksin varovasti. Se laskeutui muutaman metrin päähän siosta ja kuulosteli ympärilleen, astui muutaman askeleen ja kuulosteli taas. Minuutin kuluttua se kuitenkin poistui syömättä vielä mitään. Jossakin vaiheessa aamupäivää korppeja saapui lisää, ne tulivat rohkeammiksi ja kansoittivat ruokintapaikan niin, että kello 11 kolmekymmentä korppia ja neljä varista oli syömässä sikoja ja parikymmentä korppia vietti aikaansa lähistöllä jäällä. Yhtäkkiä parvi kohahti haaskalta lentoon. Nuori maakotka lähestyi ruokintapaikkaa ja laskeutui metsään muutama kymmenen metrin päähän. Korpit rauhoittuivat ja palasivat syömmän. Seuraavan 40 minuutin aikana varislinnut kävivät kaksi kertaa nopeasti ilmassa. Kotka en puiden sisästä nähnyt, mutta arvattavasti se oli liikaahtanut siellä.

Kello 11.40. varislintuparvi säikkyi jälleen lentoon, kun maakotka tuli alas puusta, laskeutui 40 metriä ohi haaskan

jälle napaten samalla aivan helposti korpin kynsiinsä ja jäi seisoskelemaan jälle korppi tiukasti otteessaan seitsemäksi minuutiksi. Korppiparvi kierteli maakotkan ympärillä kaoottisesti puoli minuuttia ja laskeutui sitten jälle riviin kotkan viereen. Yksi korppi käveli pariin otteeseen kaula pitkänä n. 10 cm päähän kotkasta katselemaan, miten tässä nyt kävi. Hyvin näkyvissä oleva kotka oli toista talveaan elävä yksilö (2T) (siiiven yläpeitinhöyhenet kuluneet vaaleiksi, vain pieni osa tummempia vaihtuneita höyheniä, pyrstösulista ei vielä yhtään vaihtunut eli muuten puhtaanvalkoisessa pyrstössä jyrkästi erottuva musta kärkivyö).

Kun kotka oli seitsemuuttia seissyt paikoillaan ja katsellut ympärilleen, alkoi se nokkia korpista höyheniä ja singota niitä ympäriinsä. Sitten se söi rauhassa 50 minuuttia. Tänä aikana korpit poistuivat vähin äänin vähitellen yksittäin tai pienissä parvissa paikalta, suurin osa kokonaan pois, pieni osa kauas jälle.

Kello 12.35. tuli ensimmäisen talven maakotka (1T) (höyhenpuku kauttaaltaan tumma yhtenäisen ja kulumaton, pyrstökuten edellä), työnsi 2T kotkan syrjään saaliiltaan ja alkoi muutta mutkitta syödä toisen evästä. 2T kotka luopui suosiolla saaliistaan, olihan se syönyt itse jo lähes tunnin.

Minuutin päästä tuli toinen 1T maa-

kotka ja hyökkäsi ikätoverinsa kimp-
puun. 1T kotkat tappelivat hetken kes-
kenään. Tässä tohinassa korpinjämä-
kin hajosi kahtia ja kotkat alkoivat syö-
dä metrin päässä toisistaan omaa kor-
pinpalastaan. 2T kotka poistui paikalta

Viiden minuutin kuluttua molemmat
1T kotkat poistuivat, toinen suoraan
metsään, toinen laskeutui ensin minu-
utiksi sianhaaskalle katselemaan, mutta
ei yrittänyt syödä. Sitten sekini lensi
metsään.

Kello 14 ainoat näkyvissä olevat lin-
nut olivat 11 korppia kaukana jäällä.
Korpin surman jälkeen ei haaskalle yrit-
tänytkään tulla yksikään muu lintu kuin
sillä hetken piipahtanut kotka.

Tapahtumasta selvisi, että kyllä maa-
kotkat joskus syövät ruokailukaveri-
taan varislintuja ja varisten henkiinjää-
neet kumppanit kyllä muistavat tämän
ja osaavat varoa maakotkaa. Merikot-
kien en ole kuullut enkä nähnyt käyvän
varislintujen kimppuun. Sen sijaan olen
kuullut merikotkien useasti ahdistel-
leen uivia vesilintuja, tosin huonolla
menestyksellä. Kanahaukkahan on tun-
netusti ollut varislintujen vihollinen
aina, mikä selittää sen, etteivät varis-
linnut viihdy yhdessä ruokailemassa
kanahaukan kanssa. Pohjolan Linnut
Värikuvin ja Birds of the Western Pa-
learctic luettelevat suuren joukon sekä
meri- että maakotkan saaliseläimiä.
Merikotkien saaliita ovat lähinnä vesi-
linnut, maakotkan metsäkanalinnut.
Kumpikaan teos ei mainitse kumman-
kaan kotkan saaliseläimenä varista eikä
korppia. Jos jollakulla on kokemuksia
kotkien ja varislintujen yhteenotoista,
olisi mielenkiintoista saada tietää niis-
tä, varsinkin onko merikotka koskaan
siepannut tervettä aikuista korppia tai
varista ruoakseen?

KIRJOITTAJAN OSOITE:

Kannuskatu 3 E 83
20880 Turku

Korjaus!

Viime numerossa (3/94) muokkasi
painovirhepoholainen erään kirjoitta-
jan nimeä. Israelissa ei suinkaan ret-
keillyt Martti Ratio, vaan **Matti Raitio**
(ss. 21-22). Ukulin 3/94 toimitus pa-
hoittelee tapahtunutta.

Kutsu 10-vuotisjuhlatalviralliin 2.12. 1995

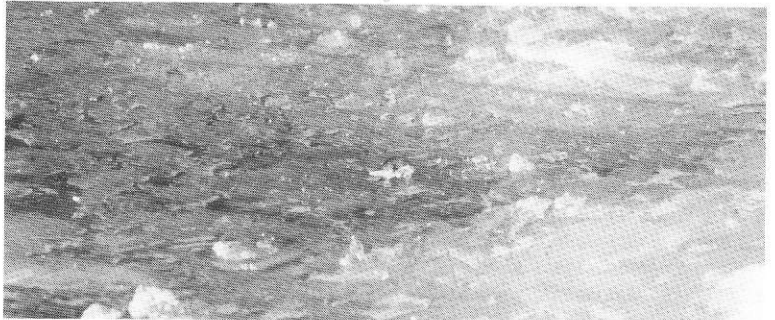
TLY:n talviralli täyttää tasavuosia. Tämän vuoksi kutsutaan kaikki mukaan tähän iloiseen perhetapahtumaan: lauantaina 2.12. (kello 7.00.-18.00.). Purkutilaisuus ja varsinainen synttärjuhla kello 19.00. alkaen erikseen ilmoitettavassa paikassa.

Koska kyse on rallista, jonka voittajat jäävät kultakirjaimin TLY:n historiaan, on jokaisesta osallistuvasta joukkueesta oltava purkutilaisuudessa vähintään yksi edustaja. Vain kaukaisempien joukkueiden kohdalla voidaan tehdä poikkeuksia (esim. Salo ym.).

Jos kisassa jaetaan juhlarallin kunniaksi jotain palkintoja voittajille, sen voi saada ainoastaan purkutilaisuudessa edustettuna ollut joukkue.

OLETKO MUISTANUT PALAUTTAA HAVAINTOSI?!!

TLY:n vuodenaikaiskatsaukset ovat olleet jo jonkin aikaa myöhässä katsausten laatijoiden puutteen vuoksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö havaintoja edelleen kerättäisi, päinvastoin! Nyt on lintuharrastajia lupautunut katsauksia tekemään, joten havaintovastaava odottaa innokkaana retkiesi saavutuksia paperilla. Kertaa kuitenkin sitä ennen havaintojen palautusohjeet Ukulista 2/94!

Pikku-uikkukin on ilmoittamisen arvoinen havainto. Tapani Numminen, Parainen, helmikuu 1984.

öljyn- imeytystuotteet

- puomit
- sukut
- matot
- pannut
- tyynyt
- irtoaineet
- pelastussäiliöt

myös vaarallisille aineille

SUOMEN FARMIPALVELU OY

Teollisuusosasto, 21530 Paimio, puhelin (921) 473 4666

Talviralli ilman talvea

Rauno Laine

Vuorihemppo oli yksi rallin kymmenestä "jokerilajista". Jyrki Normaja, Turku, helmikuu 1986.

TLY:n perinteinen talvilinturalli järjestettiin 3.12. 1994 yhdeksännen kerran, joten ensi vuonna kisailtaan sitten varsin juhlavissa merkeissä.

Vuoden 1994 talviralli käytiin niimestään huolimatta varsin vähän talvea muistuttavissa olosuhteissa. Kisapäivä oli tyypillisen sumuinen, sateinen ja harmaa, ilman lumenhäiventäkään. Vielä aamulla vallinnut sakea sumu ei sentään haitannut kisaa, joten olosuhteet olivat kuitenkin varsin tyydyttävät.

Mukaan uskaltautui ennätysmäärä joukkueita. Peräti 18 erilaista ryhmää ja kuppikuntaa lähti jo aamuvuorihaisella tavoittelemaan kultaa ja kunniaa. Ja mikä parasta, joukkueet olivat levittäytyneet koko toimialueen laajuudelle, Hiittisistä Pyhämaalle.

On sanomattakin selvää, että tällainen kisa käydään rannikon tuntumassa, sisämaan jäädessä vain satunnaisten koukkausten varaan.

Talven alku 1994 muistetaan ainakin siitä, että ns. marjalinnut olivat lähes kokonaan kateissa. Myös useiden muiden lintujen kohdalla tarjolla oli vain

niukkuutta. Eikä lämpimähkö, tuhrainen ilmakaan houkuttellut kisapäivänä lintuja kovin aktiivisesti ruokinnoille tai muutenkaan esiin piiloistaan. Mustarastaskin oli monelle varsin vaikea laji.

Mutta tekijämiehet toki kaivat linnut esiin vaikka kivensilmästä. Niin nytkin. Ajoittain varsin meluisan purkutalaisuuden päätteeksi saatiin joukkueet kuitenkin paremmuusjärjestyseen. Ja näin siinä sitten kävi:

1) Pekka Alho-Hannu Klemola-Tom Lindbom-Jukka Sillanpää (Uusikaupunki-Turku, 235km) 58 lajia.

2) Sampo Kunttu-Rami Lindroos-Paavo Sallinen-Mikko Suhonen-Panu Kunttu (Lieto-Turku-Parainen-Naantali-Rymättylä, 280km) 52 lajia.

3) Jyrki Normaja-Soili Leveelahti-Jukka J. Nurmi-Henrik Lindholm (Kaa-

rina-Parainen-Turku-Mynämäki-Turku, 250km) 49 lajia.

Hannu Kettunen-Antti Kause-Tee mu Lehtiniemi-Tapio Aalto (Turku-Mietoinen-Naantali) 49 lajia.

Esa Laine-Jukka Salonen (Mynämäki-Turku-Naantali, 310km) 49 lajia.

6) Rasmus Mäki-Mikael Nordström-Hannu Huhtinen-Arno Lipsanen (Särkisalo-Kemiö-Turku, 230km) 47 lajia.

7) Jarmo Laine-Rauno Laine-Timo Elovaara (Turku-Naantali-Nousiainen, 100km) 46 lajia.

8) Risto Hovirinta-Ari Hinkkanen-Lasse Lehto (Mynämäki-Perniö, 274km) 45 lajia.

Hannu Kormanen-Tom Lindroos-Jouko Lunden (Turku-Mietoinen-Naantali-Turku, 230km) 45 lajia.

Ari Kuusela-Kimmo Kuusisto-Mika Sjöblom (Kemiönsaari-Turku, 265km) 45 lajia.

Janne Riihimäki-Petteri Sirva-Jani Laaksonen-Markus Ahola (Salo-Perniö-Särkisalo, 200km) 45 lajia.

12) Tapani Numminen-Annika Forsten-Markku Lauren-Matti Lempiäinen (Dragsfjärd-Paimio-Turku, 250km) 43 lajia.

Ville-Veikko Salonen-Petri Helminen (Yläne-Mynämäki-Mietoinen-Naantali-Turku, 250km) 43 lajia.

14) Mika Hemmilä-Asko Suoranta-Jarmo Saarnio (Kustavi-Turku, 217km) 40 lajia.

15) Esko Gustafsson-Veijo Peltola-Arto Puolasmaa (Parainen-Turku, 170km) 39 lajia.

16) Kalle Rainio-Samu Numminen-Pekka Toola-Mikko Ylitalo (Dragsfjärd, 50km) 37 lajia.

Talvirallissa ei parane jäädä turhan pitkäksi aikaa stajaillemaan. Mikko Ylitalo, Paimio, maaliskuu 1990.

laji	x/18	joukkueet	laji	x/18	joukkueet
Amerikanjääkuikka	1	Alho ym.	Palokärki	9	
Silkkuiikka	3		Harmaapäätikka	3	
Härkälintu	7		Käpytikka	16	
Merimetso	1	Rainio ym.	Tunturikiuru	2	J. Laine ym., Kunttu ym.
Harmaahaikara	2	Alho ym., Rainio ym.	Tilhi	1	Alho ym.
Kyhmyjoutsen	17		Lapinharakka	14	
Laulujoutsen	6		Hippiäinen	17	
Kanadanhanhi	12		Punarinta	1	Salmi ym.
Sinisorsa	18		Mustarastas	8	
Haapana	1	Kettunen ym.	Räkättirastas	2	
Tukkasotka	16		Puukiipijä	13	
Lapasotka	9		Viiksitimali	13	
Haahka	11		Kuusitiainen	17	
Mustalintu	14		Töyhtötiainen	18	
Pilkkasiipi	11		Talitiainen	18	
Telkkä	17		Sinitiainen	18	
Alli	7		Hömötiainen	16	
Isokoskelo	17		Koskikara	13	
Tukkakoskelo	5		Keltasirkku	18	
Uivelo	9		Pajusirkku	4	
Maakotka	6		Pulmunen	1	Alho ym.
Merikotka	9		Järripeippo	6	
Varpushaukka	9		Peippo	12	
Kanahaukka	11		Tikli	10	
Buteo sp	1	Rainio ym.	Vihervarpunen	4	
Ampuhaukka	2	Kettunen ym., Hemmilä ym.	Viherpeippo	18	
Pyy	6		Hemppo	4	
Teeri	3		Urpainen	12	
Metso	2	Mäki ym., Kuusela ym.	Tundraurpiainen	6	
Peltopyy	1	Normaja ym.	Vuorihemppo	1	E. Laine ym.
Fasaani	14		Punatulkku	18	
Nokikana	16		Pikkukäpylintu	1	E. Laine ym.
Naurulokki	4		Isokäpylintu	2	T.Numminen ym., Kuusela ym.
Kalalokki	17		Varpunen	17	
Merilokki	18		Pikkuvarpunen	10	
Harmaalokki	18		Kottarainen	5	
Kesykyyhky	17		Närhi	15	
Uuttukyyhky	4		Harakka	18	
Turkinkyyhky	11		Varis	18	
Huuhkaja	5		Korppi	13	
Varpusöllö	4		Naakka	16	
Lehtopöllö	1	Hovirinta ym.	Pähkinähakki	2	Riihimäki ym., Rainio ym.

17) Bertil Blomqvist-Marcus Duncker-Kaj-Ove Pettersson (Parainen, 86km) 36 lajia.

18) Pekka Salmi-Juhani Salmi-Jari Virtanen (Paimio, 40km) 25 lajia.

Havaitut lajit:

Kisassa havaittiin kaiken kaikkiaan 84 lintulajia, joka on rallin historian toiseksi paras tulos (vuonna 1993 havaittiin 86 lajia). Muutenkin neljän viimeisen talvirallin yhteislajimäärä on

ollut hämmästyttävän tasainen: 84-84-86-84.

Vuoden 1994 kisa antoi rallille kolme uutta lajia: amerikanjääkuikka (vuonna 1993 jääkuikka sp), haapana sekä härkälintu. Eli yhdeksässä talvikisassa on nyt havaittu yhteensä 116 lintulajia. Ylläolevassa taulukossa on kaikki rallissa tavatut lajit, perässä oleva luku kertoo kuinka moni joukkue ko. lajin on nähnyt. Parhaimmista on mainittu myös

havainnoitsijajoukkue (enintään kaksi havaintoa).

KIRJOITTAJAN OSOITE:

Rauhankatu 9 Bb 43
20100 Turku

Niittysuohaukkojen (Circus pygargus) saavuttua lahdelle sekä koiras että naaras lentelivät yhdessä aktiivisesti, myöhemmin linnut lensivät vähemmän. Aktiivinen lentely johtui ainakin osittain reviiirikiistoista. Kun pesäpaikka oli selvillä naaras lähinnä vain kanto pesänrakennusmateriaalia ja koiras saalisti.

Käyttäytymisestä

Pesän naaras rakensi risuista, ruo'oista, sammalesta ja ruhosta, joita se haki vain vähän reviiirin ulkopuolelta. Hakureissuja oli usein monta peräkkäin parin minuutin välein, jonka jälkeen naaras piti taukoa.

Koiras kävi kauempana Wiksbergin, Tuomolan ja Meltolan pelloilla hakemassa saalista (linnunpoikasia ja pikkunisäkkäitä), jota se toi naaraalle. Useimmiten vaihto tapahtui siten, että koiras pudotti saaliin vauhdikkaasti lennossa ja naaras sieppasi sen tarkasti heti koiraan päästettyä irti. Välillä koiras jätti saaliin naaraalle maahan. Saaliinhaku kesti noin tunnin, joskus vain 40 minuuttia.

Puhdistautuminen tapahtui usein aamuisin lintujen istuessa aidantolpilla auringon noustessa. Siihen linnut uhrasivat keskimäärin puolituntia.

Kolonian kohtalo

Niittysuohaukat suhtautuivat hyvin epäilevästi muihin petolintuihin. Selvi- en "kolonianiittysuohaukkojen" lisäksi paikalla oli jonkin aikaa (10.6.-5.7.) ainakin 2kv koiras "pygargus", joka joutui muiden hyökkäysten kohteeksi lähestyessään reviiirejä. Muita tällaisia uskalikkoja olivat lähinnä ruskosuohaukat, mutta myös muutama kalasääski sai äkkilähdon. Hyökkäyksissä oli usein mukana parikin niittysuohaukkaa. Pesintöjen epäonnistuessa hyökkäykset vähitellen laantuivat ja lopulta loppuivat.

Yllämainitun 2kv koiras niittysuohaukan lisäksi havaittiin kolme muuta "vierailijaa", jotka eivät oleilleet Paimionlahdella kuin vähän aikaa. Näitä olivat: nuori (2kv?) naaraslintu 11.-13.5., nuori naaras (2kv?) 23.5. ja pesiviä lintuja selvästi vaaleampi vanha naaras 23.-24.5.

Vedenkorkeuden nouseminen oli

vuonna 1992 tuhonnut niittysuohaukkojen pesintäryityksen Paimionlahdella ja pelättiin, että sama toistuisi. Vielä keväällä näyttikin hyvältä veden korkeuden ollessa noin -30 cm. Kesäkuun alussa tilanne paheni, kun veden korkeus nousi nousemistaan, ollen mm. 23.6. jo +40 cm, loppujen lopuksi ilmeisesti tuhoten pesät.

Pari numero Uno

Ensimmäinen lintu, vanha koiras, ilmestyi lahdelle 6.5. Illansuussa 11.5. saapuivat nuori (2kv?) ja tätä vanhempi naaras. Nuori naaras sai pian väistää

muiden alta ja se häipyikin lahdelta. Ykköspari asetui Wiksbergin maille joen länsipuolelle hyvin lähelle rantaa.

Ykköskoiras oli selvä vanha koiras, mitään nuoruuteen viittaavia tuntomerkkejä ei havaittu. Naaraiden ikämäärityksessä sen sijaan olikin vaikeuksia. Ykkösnaaras oli yleisväritykseltään erittäin tumma ja sillä oli vain pienet ja epäselvät vaaleat laikut siiven yläpin- nalla, peitinhöyhenissä.

Kun ykkösnaaras oli asettunut pesälle se ei enää lentänyt paljon vaan kävi vain hakemassa saalista koiraaltaan. Muut naaraat eivät ilmeisesti koskaan päässeet näin pitkälle, niiden touhu oli paljon epämääräisempää.

Lintujen sulkasato eteni selvästi pesimäryityksen aikana. BWP:n mukaan sulkasato naarailta alkaa, kun muniminen on ohi. Ykkösnaaras oli pudottanut

Kolmoskoiras vauhdissa. Samu Numminen, Paimio, kesäkuu 1994.

Niittysuohaukkakolonia Paimionlahdella kesällä 1994

Annika Forsten

Loppukevällä ja kesällä 1994 havaittiin Paimiossa Paimionlahdella vähintään 11 eri niittysuohaukkayksilöä, joista kolme koirasta ja neljä naarasta viihtyivät lahdella pidemmänkin aikaa toistaen epäonnekkaasti vuoden 1992 pesintäryityksen. ARK ei ole vielä käsitellyt havaintoja.

yhden käsisulan 31.5. Mahdollisesti myös toinen siipisulka oli pudonnut 9.6.

Ykköснаaras kantoi 7.6. kolme muna yksikerrallaan mahdollisesti pesältä joelle päin. Olivatko nämä sen omia munia ja yrittikö se pelastaa niitä nousevalta vedeltä? Tämän jälkeen ykköспari ei tehnyt enää mitään selvästi pesintään viittaavaa vaan linnut lorvivat reviirillään toimeettomina. Naaras ei enää laskeutunut pesälle vaan jonnekin muualle. Itse en nähnyt ykköспaria 10.6. jälkeen (pesinnan epäonnistumisen takia liikkuminen vähentyi selvästi), mutta ilmeisesti pari näkyi paikalla viimeisen kerran 15. kesäkuuta.

Toinen yritys - pari II

Toinen, ilmeisesti 3kv, koiras oli saapunut 16.5. Se asettui ykköспarin lähelle ja tappeli usein ykköскоiraan kanssa. 18. toukokuuta ilmaantui uusi naaras ja 20.5. kakkospari laskeutui yhdessä maahan. Niiden reviiri oli ilmeisesti ykköспarin reviirin pohjoispuolella.

Kakkoskoiras oli selvästi muita pesiviä koiraita nuorempi. Sillä oli selviä punaisia juovia rinnassa ja ruskeita sulkia siivissä. Kakkosnaaras oli helposti yksilöllisesti tunnettavissa. Sen vasen siipi oli nimittäin "rikki" eli pari käsisulkaa roikkui selvästi.

Sulkasadon edetessä kakkosnaaraan siipi muuttui entistä repaleisemmaksi. Kakkoskoiras oli pudottanut uloimmat pyrstösulat vasemmalta puolelta 9.6. ja sulan siiventaipiesta 19.6.

Kakkosparin pesintä alkoi näyttää yhä epäselvemmältä, koiras ei tuonut kunnolla ruokaa (liian nuori?) eikä naaras ollut pesällä. Ykköспarin lähdettyä tuntui siltä että kakkospari valloitti ykköспreviirin ja hakivat siitä pesäpaikkaa, mutta koska ne muuttivat paikkaa pari kertaa vaikutti siltä että ne eivät olleetkaan tosissaan. Kakkoskoiras näkyi viimeisen kerran metsästämissä 29.6. ja kakkosnaaras 25.6.

Kolmas pari toden sanoo?

Toukokuun 18. päivä saapui taas uusi koiras, joka näytti vanhemmalta kuin 3kv koiras mutta nuoremalta kuin ykköскоiras. Kolmas naaras oli saapu-

nut 20.5. Samana päivänä se ajoi kolmoskoiraan maasta ylös ja koiras sointeli sen ympärillä. Kolmosparin reviiri oli ykköспarin reviiristä länteen eli kauempana joelta. Kolmoskoiraalla oli joitakin laikaituntuisia sulkia siivessä ja selässä eikä vatsapuoli ollut yhtä harmaa kuin ykköскоiraalla. Kolmosnaaras oli hyvin kakkosnaaraan kaltainen. Sillä oli isot vaaleankeltaiset laikut siiven yläpeitinhöyhenissä ja se oli keskitumma, mutta kakkosnaaraasta poiketen sen siivet olivat ehjät.

Kolmosnaaraalle oli ilmestynyt sulkimisluku siiventaipeseen 6.6. ja sen lisäksi se oli pudottanut jonkun sulan siiventaipiesta 19.6.

Kolmospari oli paikalla kaikkein kuimminkin, muuta vaikka koiras toi ruokaa, naaras ei vaikuttanut kiinnostuneelta. Se istui silloin tällöin tolzilla, kivillä tai puskissa ja putsasi itseään tai laiskotteli. Vielä 27.6. koiras toi naaraalle saalin ja ajoi 2kv koiraan pois reviiriltä. Kolmoskoiras tavattiin lähellä viimeisen kerran 5.7. ja kolmosnaaras 9.7.

Viimeinen pari uunista ulos

Neljäs naaras saapui 31.5. ja asettui pian ykköспreviirin eteläpuolelle lähelle jokea. Alussa se joutui muiden lintujen (koiraat I ja II sekä naaraat II ja III) hyökkäysten kohteeksi. Tilanne rauhoittui kuitenkin pian. Kolmoskoiras osoitti alusta alkaen kiinnostusta tätä uutta naarasta kohtaan, sointitelti sen lähellä ja lenteli sen perässä ja sen reviirillä sekä haki pian saalista vuoroitellen kolmos- ja nelosnaaraille.

Nelosnaaras oli erittäin vaalea, joskus se antoi alapuolelta jopa koirasmainen vaikutelman. 24.6. se oli pudottanut sulan siiventaipiesta.

Kolmoskoiras oli aika työllistetty kahden naaraan hoitamisessa. Varsinkin kuhertelu nelosnaaraan kanssa vei aikaa. Kerran (24.6.) kun kolmoskoiras ilmestyi saaliin kanssa nelosreviirille, nelosnaaras (joka ilmeisesti oli pohjoispelloilla lentämässä) ei tullutkaan vastaan. Kolmosnaaras ilmestyi paikalle huutaen ja saikin sitten saaliin lennossa.

Nelosnaaras kantoi aktiivisesti pesämateriaalia vielä 20.6. Sen jälkeen se tuntui lähinnä puolustavan reviiriä ja saalistavan. 24. kesäkuuta se istui tol-

pillä ja putsasi itseään useampaan otteeseen. Seuraavana päivänä se vielä leikki kolmoskoiraan kanssa, mutta sen jälkeen sitä ei varmuudella näkynyt koloniassa. Viimeinen havainto oli Paimion puhdistamolta 27.6. Nelosnaaraan toiminta oli paljon tehokkaampaa kuin kolmos- ja kakkosnaaraan, joten sen pesinnästä olisi todennäköisesti tulnutkin jotain.

Sammanfattning

Ängshöskoloni vid pemarvfjärden sommaren 1994

Två ängshökspar samt en hane med två honor försökte häckä nära ån. Den första fågeln, en hane, anlände 6.5. Speciellt par I och hona IV samt hane III var aktiva och byggde bon, medan par II och hona III verkade mindre aktiva. Par I hann få ägg, men sedan steg vattnet och översvämmade antagligen alla bon. Revir I, II och IV låg relativt nära ån medan revir III låg längre västerut och kan ha klarat sig längst. Par III var också de sista fåglarna som lämnade kolonin (i början av juli).

KIRJOITTAJAN OSOITE:

Auragatan 20 A 5
20100 Turku

Mustakurkkurautiainen (*Prunella atrogularis*) piileskeli Vekaran pensaikeissa 23.10. Soili Leveelahti.

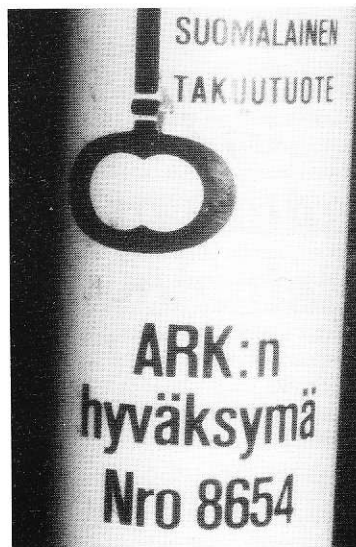
RK- ja ARK-havainnot 1993

ARK:n toiminta 1994

Aluerariteettikomitea piti vuoden 1994 aikana kaksi kokousta. Kokouksissa käsiteltiin yhteensä 196 lomaketta, joista 73 havaintoa kuului Rariteettikomitean tarkastettaviin lajeihin. ARK:n lajilistaan kuuluvista havainnoista hylättiin yhdeksän ilmoitusta (7,3 %). ARK:n puheenjohtajana toimi koko kauden Jarmo Komi ja sihteerinä Jyrki Normaja. Komitean jäsenet olivat Tapio Aalto (kokouksesta II/94 lähtien), Hannu Klemola, Hannu Kormano, Jukka J. Nurmi, Janne Riihimäki ja Juha Varrela (kokoukseen I/94 asti).

Vuoden kuluessa havaittiin maakunnalle kaksi uutta lintulajia, ruusulokki tammikuun alussa Kemiössä ja mustakurkkurautiainen lokakuun lopussa Vekarassa. Näiden kahden havainnon jälkeen Varsinais-Suomessa on havait-

Jarmo Komi & Jyrki Normaja

ARK - Laadun tae. Jyrki Normaja.

tujen lintulajien lukumäärä on 340.

Lajinimen perässä olevista luvuista ensimmäinen kertoo Varsinais-Suomen havaintojen (ei yksilöiden) lukumäärän vuoden 1992 loppuun mennessä, jälkimmäinen lukupari vuoden 1993 yksilömäärät Varsinais-Suomessa ja koko maassa.

RK-havainnot

Amerikanjäätikuikka (*Gavia immer*) (3,1:5)

9.5. Pai, Paimionlahti 1 jp (Matti Lempiäinen, Annika Forsten, Tapani Numminen, Pekka Toola, William Velmala)

5.6.92 Kor, Jurmo 1 2kv (Jari Helstola, Tarmo Nurmi ym.)

Jalohaikara (*Egretta alba*) (4,0:5)
22.7.-7.8.83 Par, Mustfinnräsk 1 (Seidi Johansson, Valter V. Johansson, Pia Lindholm; ilmoitti Marcus Duncker)

Amerikanhaapana (*Anas americana*) (1,1:4)

22.4. Hal, Jokiniemi 1 k (Janne Riihimäki, Timo Koskinen, Seppo Sällylä)

Edellinen ja ainoa aiempi havainto tehtiin Taivassalossa kesä-heinäkuussa 1990.

Arosuohaukka (*Circus macrourus*) (?;1:11)

23.4. Mie, Mynälahti 1 k N (Jarmo Laine, Rauno Laine)

Niittysuohaukka (*Circus pygargus*) (37,9:44)

1.5. Mie, Koesema 1 +2kv k (Pekka ja Aino Loivaranta; Henrik Lindholm, Teuvo Kaasalainen, Markku Virkkilä)

3.5. Par, Petteby 1 ad k (Marcus Duncker)

4.5. Kor, Jurmo 1 +2kv n (Pekka Alho, Hannu Eloranta, Jari Helstola)

6.5. Mie, Mynälahti 1 ad k (Raimo Heinonen, Ville-Veikko Salonen, Timo Elovaara)

8.5. Mas, Laulainen +2kv n (Tom Lindroos, Markku Huhta-Koivisto, Jouko Lunden, Tapani Missonen)

9.5. Mas, Laulainen +2kv k (Timo Pulli, ilm. Tom Lindroos)

10.5. Rus, kirkonkylä +2kv k N (Tom Lindroos)

11.5. Nou, Kk ad n (Hannu Rönkkö, Juha Huttunen, Alpo Parttimaa)

15.5. Kor, Jurmo 1 n (Markku Huhta-Koivisto)

31.5. - 6.6. Lem, Joensuu 31.5. 1 +2kv k 1 +2kv n, 6.6. 1 +2kv k (Jarmo Komi, Hannu Klemola, Jukka Sillanpää)

30.6. Pai, Paimionlahti 1 +2kv k (Matti Lempiäinen)

16.9.91 Dra, Björkboda 1 ad k (Kimmo Kuusisto, Ari Kuusela, Mikko Merisaari)

12.9.92 1 kv Dra, Sunnanä (Tapio Aalto, Jari Helstola, Susanne Tuuri)

Maskun Laulaisissa tehdyt havainnot koskenevat touko-kesäkuun vaihteessa Lemussa ilmeisesti pesintää yrittänyttä paria.

Punajalkahaukka (*Falco vespertinus*) (?;7:32)

22.4. Uus, Pyhämaa 1 +2kv k NE (Raimo Virtanen, Kauko Häkkinen)

5.-7.5. Nau, Galls 1 +2kv k (Pekka Alho)

8.5. Pyh, Kk 1 n E (Pekka Alho, Hannu Klemola, Jarmo Komi, Tom Lindbom)

13.5. Pai, Paimionlahti 1 n (Matti Lempiäinen, Pekka Toola)

17.5. Väs, Galtarbynlahti 2kv k NE (Rasmus Mäki, Vesa Partanen)

23.5. Kor, Utö 1 n N (Ville-Veikko Salonen, Timo Elovaara)

26.5. Pern, Laukanlahti 1 2kv n (Janne Riihimäki)

1.-2.6.92 Dra, Vänä 1 n (Sampo Kunttu, Rami Lindroos, Mikko Suhonen)

Toinen hyvä vuosi peräkkäin. Vuoden 1992 yksilömäärä alueellamme on nyt 11.

Tunturihaukka (*Falco rusticolus*)

17.10. Lie, Nuolemo 1 kv S (Tom Lindroos, Markku Huhta-Koivisto, Tapani Missonen)

Pikkuhuitti (*Porzana parva*) (5,2:7)

9.-15.5. Lai/Kod, Otajärvi 1 k-ääninen (Markku T. Santamaa, Kalle Haapala, Pete Pöyhönen)

15.-18.5. Lai, Otajärvi 1 n-ääninen (Jyrki Normaja, Soili Leveelahti, Jukka J. Nurmi)

Avosetti (*Recurvirostra avosetta*) (33,2:5)

24.4. Dra, Kasnäs 2 S noin klo 9 (Jarmo Laine, Markku Harmanen)

24.4. Dra, Lööv 2 S/SE klo 9.25 (Jari Helstola, Rasmus Mäki, Mikael Nordström, Tarmo Nurmi)

Havaintojen on tulkittu koskevan samoja lintuja.

Lampiviklo (*Tringa stagnatilis*) (21,5:42)

1.5. Dra, Lööv 2 NE (Janne Riihimäki, Jani Laaksonen)

3.5. Dra, Öro 1 (Pekka Loivaranta)

10.5. Sal, Halikonlahti 1 (Janne Riihimäki, Jani Laaksonen, Ilkka Murto, Aimo Mäkinen)

18.-19.5. Pai, Paimionlahti 1 (Tapani Numminen ym.)

Ruusulokki (*Rhodostethia rosea*) (0,1:1)

6.-9.1. Kem-Pern, Strömma ad talvipuk. (Markku Harmanen)

Kemiön-Salon seudun lintuharrastajilla alkoi 1.1.1993 vuoden kestävä kisa siitä, kuka tekee kovimman spontaanin havainnon. Markku otti homman vähän turhan tosissaan...

Uusi laji Varsinais-Suomelle ja neljäs havainto kautta aikojen maastamme. Edelliset ruusulokit on Suomessa havaittu vuosina 1988, 1982 ja 1973.

Riuttatiira (*Sterna sandvicensis*) (13,3:16)

19.7. Kor, Jurmo 1 (Sampo Kunttu, Jyrki Normaja)

20.7. Kor, Jurmo 2 (Jyrki Normaja, Sampo Kunttu, Rami Lindroos)

20.7.91 Kor, Utö (Jari Helstola, Jukka Jantunen)

3.5.92 Kor, Utö 2 (Sampo Kunttu, Rami Lindroos)

3.6.92 Kor, Jurmo 2 (Jari Helstola, Jouni Kiviranta, Pasi Laaksonen, Tarmo Nurmi)

Jurmossa peräkkäisinä päivinä ha-

vaituit linnut olivat erilaisten otsan kuvioiden perusteella kaikki eri yksilöitä.

Pikkuruokki (*Alle alle*) (?;1:8)

1.11. Rym, Heinäinen 1 (Jyrki, Arvi ja Perttu Uotila, Janne Jylhä)

Västaräkki (*Motacilla alba yarrellii*) (?;0:0)

19.-20.4.91 Kus, Isokari 1 (Jarmo Laine, Juhani Virtanen)

1.5.92 Kus, Isokari 1 (Jarmo Laine, Juhani Virtanen)

Virtävästaräkki (*Motacilla cinerea*) (9,1:4)

23.5. Pern, Latokartano 1 k (Kari Karhu, Ari Laine)

22.12.92 Turku, Ruissalo, Saaronniemi 1 W (Petri Parvinen)

Isokirvinen (*Anthus novaseelandiae*) (?;2:12)

25.9. Uus, Liesluoto 1 m (Jarmo Laine, Rauno Laine)

9.10. Uus, Vekara 1 m (Raimo Heinonen, Matti Lempiäinen, Harri Päivärinta, Raimo Virtanen)

Mustakurkkurautiainen (*Prunella atrogularis*) (0,1:1)

23.10. Uus, Vekara 1 (Matti Lempiäinen, Raimo Heinonen, Raimo Virtanen)

Harvinaisin lintu Varsinais-Suomessa vuonna 1993! Koko Euroopasta tunnetaan ennen tätä havaintoa ainoastaan kaksi tapaamiskertaa, 19.10.1987 Helsingissä ja seuraavana kesänä Ruotsissa. Hassu yhteensattuma on myös se, että monella harvinaisuuksista kiinnostuneella löytyy havaintovihosta 23.10.1988 Vekarasta vuorirautiainen, niinkään saman porukan aikoinaan löytämä! Venekyyti 23.10.1998 Vekaraan on jo varattu niille ARK:n jäsenille, joilta alppirautiainen puuttuu.

Mustapäätasku (*Saxicola torquata*) (26,2:17)

4.5. Kor, Jurmo 1 n (Jari Helstola, Pekka Alho, Juhani Virtanen)

25.9. Pyh, Rihtniemi 1 n-puk. (Jukka Sillanpää)

Jurmossa havaittu lintu kuului eteläiseen roturyhmään *rubicola/hibernans*, joka on tavattu maassamme seitsemän kertaa ennen tätä lintua. 25.9. yksilö kuului itäiseen alalajiin maura.

Hippiäisuunilintu (*Phylloscopus proregulus*) (n.20,1:9)

16.10. Pyh, Rihtniemi 1 (Jukka Sillanpää, Hannu Virtanen)

Kirjosiiپیوونیلنتو (*Phylloscopus inornatus*) (n.35,4:46)

13.9. Pai, Paimionlahti 1 (Matti Lempiäinen)

14.9. Pyh, Rihtniemi, kylä 1 (Tapio Aalto, Hannu Klemola, Mika Sjöblom)

18.9. Uus, Putsaari 1 (Raimo Heinonen, Raimo Virtanen)

2.11. Uus, Ketteli 1 (Tapio Aalto, Tom Lindbom, Jukka Sillanpää)

Rihtniemen lintu on määritetty kuuluvaksi rotuun inornatus.

Sepelsieppo (*Ficedula albicollis*) (?;2:6)

2.5. Kor, Jurmo 1 k (Ville-Veikko Salonen, Rurik Baarman, Rolf Karlsson)

10.-12.5. Kor, Jurmo 1 2kv k (Raimo Hyvönen, Annika Forsten, Markku Huhtakoivisto, Tapani Numminen, Ilmari Pulli)

28.-29.5.85 Kor, Utö 1 k (Jari Helstola, Ari Rivasto)

Mustaotsalepinkäinen (*Lanius minor*) (20,1:2)

25.-26.5. Kor, Jurmo 1 k r (Pekka Alho, Jyrki Normaja, Jukka J. Nurmi)

Mustapääsirkku (*Emberiza melanocephala*) (1,1:1)

6.5. Kor, Jurmo 1 k (Hannu Eloranta, Jari Helstola, Kari Salo, Juhani Virtanen)

Edellinen havainto Varsinais-Suomessa tehtiin 28.5.1985, jolloin Utö:ssä tavattiin niinikään koiraslintu. Lisäksi on julkaistu havainto rusko-/mustapääsirkusta 14.7.1965 Kustavin Isokarissa.

ARK-havainnot

Jääkuikka (*Gavia adamsii*)

8.5. Uus, Vekara 1 +2kv N klo 7.40 (Raimo Heinonen, Matti Lempiäinen, Raimo Virtanen)

8.5. Mie, Silakkari 1 jp laskeutui klo 8.05, paikalla ainakin klo 9.30 saakka (Mikko Tamminen, Timo Elovaara, Kauko Häkkilä, Ville-Veikko Salonen)

8.5. Uus, Vekara 1 jp NE klo 9.20 (Matti Lempiäinen)

12.5. Pai, Paimionlahti 1 jp m (Matti Lempiäinen)

Poikkeuksellisen runsas esiintyminen.

Jääkuikkalaji (*Gavia adamsii/immer*)

3.6. Kor, Jurmo 1 2kv NE/N (Jari Helstola)

Pikku-uikka (*Tachybaptus ruficollis*)

21.10. Uus, Esimo 1 (Kimmo Kuusisto,

Ari Kuusela)

5.12. Kem, Västlax 1 (Kimmo Kuusisto, Ari Kuusela, Mika Sjöblom)

10.12. Tur, Ruissalo, vedenpuhdistamo 1 tp (Hannu Klemola, Tapio Aalto)

6.8.92 Sal, Halikonlahti 1 ad (Jarmo Lai-
ne)

Kattohaikara (*Ciconia ciconia*)

80-luvun puolivälissä toukokuun lopussa Pii, Kavalto 2 (Pentti Vuorinen, ilm. Pekka Toola)

1990-luvun havainnot ei enää tarkisteta.

Mustahaikara (*Ciconia nigra*)

19.5.85 Par, Attu 1 (Tom Engström, Roald Wikman)

Lyhytnokkahanhi (*Anser brachyrhynchus*)

6.10. Uus, Pitkäluoto 1 (Hannu Klemola, Ari Kuusela)

Harmaasorsa (*Anas strepera*)

30.4. - 8.5.88 Sal, Halikonlahti 1 k (Jyrki Erikäinen)

Laji on poistettu tarkastettavien luettelosta 31.12.1989.

Kyhmyhaahka (*Somateria spectabilis*)

17.-23.4.90 Tur, Ruissalo, Kolkka 1 +2kv k (Mikko Suhonen, Raimo Hyvönen ym.)

26.3.91 Pyh, Rihtniemi 1 k (Jari Helstola)
Havainnot juhlapukuisista koiraista ei tarkisteta 31.12.1991 jälkeen.

Niitty-/arosuohaukka (*Circus pygarcus/macrorous*)

2.5. Kor, Jurmo 1 n-puk. (Ville-Veikko Salonen, Rurik Baarman, Rolf Karlsson)

29.8. Dra, Björkboda 1 n-puk. (Jyrki Normaja, Soili Leveelahti, Rami Lindroos)

Haarahaukka (*Milvus migrans*)

15.5. Pyh, Rihtniemen kylä 1 N (Markku T. Santamaa, Tapani Santamaa)

20.5. Pai, Paimionlahti Meltola 1 2kv (Tapani Numminen, Annika Forsten, Pekka Toola, Raino Suni)

Muuttohaukka (*Falco peregrinus*)

3.4. Pyh, Nihtiö 1 ad (Hannu Virtanen)

19.4. Mie, Mynälähti 1 +2kv (Rasmus Mäki)

2.5. Kor, Jurmo 1 ad (Ville-Veikko Salonen, Rurik Baarman, Rolf Karlsson)

30.8. Tur, Nunnavuori 1 ad (Vesa Virtanen)

4.9. Mie, Silakkari 1 1kv (Ville-Veikko Salonen, Jukka Sillanpää, Mikko Tamminen)

10.9. Mie, Keskusta ja Silakkari 1 1kv

(Jukka ja Marjo Sillanpää)

11.9. Pai, Paimionlahti 1 (Ari Kuusela)

16.9. Pai, Paimionlahti 1 ad (Kimmo Kuusisto, Ari Kuusela)

25.9. Sal, Halikonlahti 1 ad (Kimmo Kuusisto, Jussi Jauhiainen, Ari Kuusela, Jarmo Saarnio)

3.10. Kor, Jurmo 1 (Jari Helstola)

9.10. Kor, Jurmo 1 (Jari Helstola, Jukka Grönlund, Osmo Kivivuori, Pasi Laaksonen, Tarmo Nurmi)

11.4.82 Par, Hoggais 1 ad (Marcus Duncker)

16.9.91 Dra, Björkboda 1 (Kimmo Kuusisto, Ari Kuusela, Mikko Merisaari)

23.4.92 Kor, Jurmo 1 2kv (Petri Parvinen, Tomi Kajjanen, Paavo Sallinen)

28.9.92 Uus, Putsaari 1 ad SW (Raimo Virtanen)

Muuttohaukkahavainnot ovat ilahduttavasti lisääntyneet viime vuosina. Laji on kuitenkin toistaiseksi päätetty säilyttää ARK:n listalla.

Keräkurmitsa (*Charadrius morinellus*)

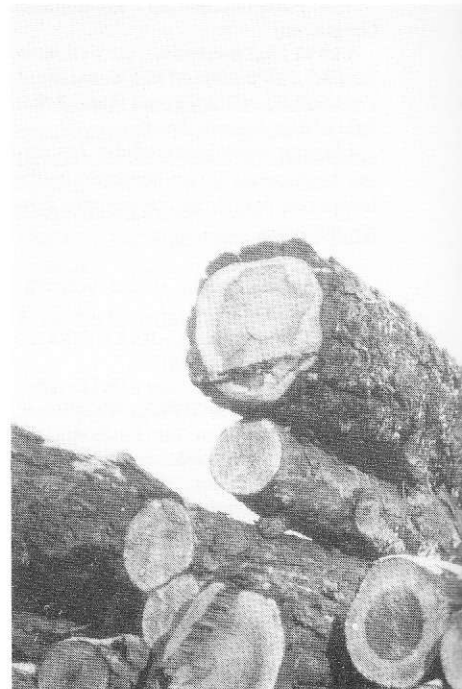
20. - 25.5. Kor, Jurmo 1 (Pekka Alho, Jyrki Normaja, Jukka J. Nurmi)

Heinäkurppa (*Gallinago media*)

11.6. Pert, Inkere 1 (Jyrki Normaja)

1.9. Hal, Viurilanlahti 1 (Janne Riihimäki, Timo Koskinen, Petteri Sirva)

12.9. Mie, Mynäjoen suisto 1 (Jyrki Normaja, Pekka Alho, Rauli Lumio, Jouko Lundén, Jukka Sillanpää)

Huonokin kuva kertoo komitealle helposti saman kuin lomakkeellinen sanaja. Mustaotsalepinkäinen (*Lanius minor*) Jurmossa 25.5. Vertailuna pikkulepinkäisnaaras. Jyrki Normaja.

- 14.9. Sal, Pahkavuori 1 (Jani Laaksonen)
 22.9. Väs, Galtarbyviken 1 (Janne Riihimäki)
 24.-25.9. Mie, Silakkari 1 (Jukka Sillanpää)
 2.10. Mie, Silakkari 1 (Ville-Veikko Salonen, Jouko Hakala, Rolf Karlsson)
 2.10. Kor, Jurmo 1 (Pekka Toola)
 Lokakuun havainnot ovat varsin myöhäisiä, yleensä viimeisetkin havainnot

tehdään syyskuun puolella.

Perttelin kesäinen lintu lähti kuivasta tienpenkkaruohikosta ja lensi laajalle apilaniitylle. Kyseessä lienee myöhäinen kevätmuuttaja eikä niinkään pesintään viittaava havainto.

Vuodesta 1994 ARK ei enää tarkista 15.8.-15.10. tehtyjä havaintoja heinäkuurpasta.

Rantakurvi (*Xenus cinereus*)

- 2.6.92 Tur, Friskalanlahti 1 laskeutui (Petri Parvinen)

Tunturikihu (*Stercorarius longicaudus*)

- 4.7. Uus, Pyhämaa Ulko-Kiverö 1 subad (n. 4-5 kv) (Hannu Virtanen, Heikki Parviainen)

Leveäpyrstökihu (*Stercorarius pomarinus*)

- 8.5. Uus, Vekara 1 ad vaalea NE (Matti Lempiäinen, Raimo Heinonen, Raimo Virtanen)

18.5. Mie, Silakkari 1 ad vaalea lähti N (Ville-Veikko Salonen, Henry Lehto, Jyrki Matikainen, Seppo Sällylä)

18.5. Pai, Paimionlahti Meltola 1 subad vaalea (Tapani Numminen, Annika Forsten, Hanna Järvinen, Reijo Vikman)

1.6. Pai, Paimionlahti Meltola 1 subad vaalea (Tapani Numminen, Annika Forsten, Hanna Järvinen, Matti Lempiäinen, Mikko Tamminen, Pekka Toola)

Syksyn tikkavaellus toi TLY:n alueelle myös valkoselkätikkoja. Jyrki Normaja.

Selkälökki (*Larus fuscus*)

- 28.12.91 Naa, Satama 1 (William Velmala, Ilari Sääksjärvi)

Havainto on tarkastettu poikkeuksellisen ajankohdan takia.

Isolokki (*Larus hyperboreus*)

- 17.1. Hal, Kokkila 1 +5kv (Janne Riihimäki, Jani Laaksonen)

24.1. Pyh, Rihtniemi 1 2kv S (Mauno Mäntylä, Kalle Haapala, Markku T. Santamaa)

31.1. Pyh, Rihtniemi 1 +3kv (Markku T. Santamaa, Mauno Mäntylä, Tapani Santamaa)

22.3. Tur, Ruissalo, Veneveistämö 1 4kv (Jyrki Normaja, Henry Lehto)

5.1.91 Tur, Iso-Heikkilä 1 2-3kv (Jari Helstola, Raija Manninen)

23.12.91 Tur, Airisto 1 2-3kv (Jari Helstola)

26.4.92 Pyh, Rihtniemi 1 2-3kv (Jari Helstola)

Isolokista ei 30.4.1993 jälkeen tarkisteta talvikaudella (1.11.-30.4.) tehtyjä havaintoja.

Pikkukajava (*Rissa tridactyla*)

1.1. ja 3.1. Kor, Jurmo 1 -2 (2 yksilöä 1.1.) (Jari Helstola, Hannu Huhtinen, Rami Metsäranta, Juha Nurmi)

14.1. Dra, Ytterlömos 1 2kv (Janne Riihimäki, Seppo Sällylä)

17.1. Kor, Jurmo 1 2kv (Pekka Toola, Pekka Fägel, Jari Helstola, Karno Mikkola, Markku Varhimo)

20.2. Kor, Utö 1 2kv (Jari Helstola)

22.2. Kor, Jurmo 1 2kv (Paavo Sallinen, Niko Kurki, Petri Parvinen)

23.2. Kor, Jurmo 1 2kv (Sampo Kunttu, Rami Lindroos)

28.3. Kor, Jurmo 1 2kv (Jari Helstola, Pasi Laaksonen)

3.4. Kor, Ulkosaaristo 1 2kv (Jari Helstola, Kari Eischer, Markku Rantala)

4.4. Kor, Utö 1 2kv (Jari Helstola, Raija Manninen)

12.4. Kor, Utö 1 2kv (William Velmala, Mikael Nordström, Ari Rivasto)

13.4. Mie, Silakkari 1 2kv (Ville-Veikko Salonen)

4.5. Dra, Örö 1 2kv (Pekka Loivaranta)

18.5. Mie, Silakkari 1 2kv (Ville-Veikko Salonen, Henry Lehto, Seppo Sällylä)

5.6. Pai, Paimionlahti 1 +2kv (Reijo Vikman, Annika Forsten, Hanna Järvinen, Tapani Numminen)

28.10. Kor, Jurmo 1 1kv (William Velmala, Pekka Toola)

7.11. Kor, Vidskärs fjärden 1 1kv (William Velmala, Timo Elovaara, Rami Lindroos)

12.-13.11. Pii, Paimionselkä 12.11. 2 1kv, 13.11. 3 1kv (Hannu Klemola ym.)

15.11. Tur, Ruissalo 2 1kv (Hannu Klemola)

20.12. Sau, Lindvik 1 lkv (Tapani Numminen, Annika Forsten)

Hyvä kajavavuosi. Harvoin on päästy alueellamme näkemään rissa-parvia, kuten nyt kävi marraskuussa. Esimerkiksi vuonna 1992 havaittiin Varsinais-Suomessa ainoastaan neljä pikkukajavaa.

Pikkutiira (Sterna albifrons)

17.5. Väs, Galtarbynlahti 1 (Rasmus Mäki, Vesa Partanen)

7.7. Kem, Sjölag 1 ad (Vesa Virtanen)

Etelänkiisla (Uria aalge)

16.5. Kor, läntinen saaristo 1 jp (Jukka Sillanpää, Hannu Klemola)

23.5. Kor, Ulkosaaristo 1 ad (William Velmala, Rasmus Mäki, Mikael Nordström, Ari Rivasto, Ville-Veikko Salonen)

9.6. Pyh, Nihtiö Truut 1 (Hannu Virtanen)
19.6. Dra, Morgonlandet 1 jp (Rami Lindroos)

19.6. Kor, Ulkosaaristo 5-6 ad (William Velmala, Timo Elovaara, Jani Laaksonen, Ari Rivasto)

21.7. Kor, Jurmo 1 (Vesa Virtanen, Ari Vihinen)

30.10. Kus, Isokari 1 tp (Hannu Klemola, Tom Lindbom)

Kesäiset ja vuodesta toiseen enenevät havainnot uloimmasta saaristosta ennakoinevat varmistettua pesintää alueellamme lähivuosina.

Sininärhi (Coracias garrulus)

30.7.91 Tur, Friskalanlahti 1 (Jarmo Laine)

Valkoselkätikka (Dendrocopos leucotos)

10.2. Uus Pyhämaa 1 k (Kimmo Kuusisto, Ari Kuusela)

6.10. Pai, Vista 1 k (William Velmala)

6.10. Mie, Mynäjoensuisto 1 k (Hannu Klemola, Ari Kuusela)

6.-7.10. Pai, Ala-Vista 1 n (Tapani Numminen, Severi Aaltonen)

12.10. Uus, Liesluoto 1 k (Jarmo Laine)

16.10. Pai, Paimionlahti Meltola 1 k (Tapani Numminen, Annika Forsten)

17.10. Pai, Paimionlahti 1 k (Reijo Vikman, Annika Forsten, Hanna Järvinen, Tapani Numminen, William Velmala)

22.10. Pyh, Rihtniemi 1 (Jari Helstola)

20.11. - II/94 Sal, Rautatieasema 1 lkv n (Janne Riihimäki, Seppo Sällylä)

24.11. - 27.3.94 Pii, Keskusta 2 n (Pekka Toola, Tapani Numminen, Raino Suni)

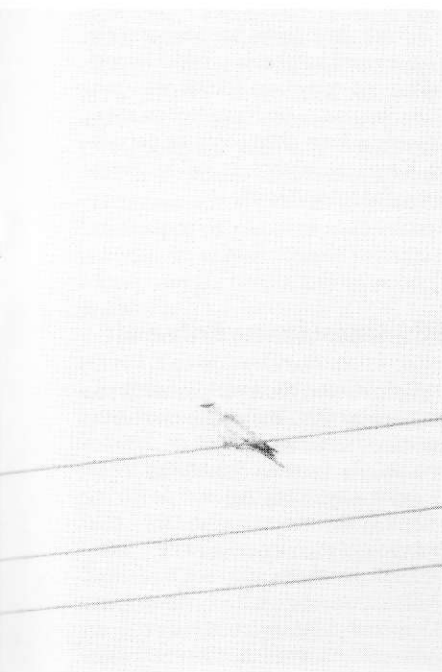
22.12. Tur, Huhkola 1 k (Jarmo Saarnio)
Syksyllä 1993 vaelssi maahamme idästä suuri määrä valkoselkätikkoja. Osa tätä vaellusta ylettyi myös maakuntaamme. Myös vuoden 1994 puolelle riitti tikkoja, ja myös uusia lintuja löytyi

**Vasemmal-
la: Punajal-
kahaukka-
koiras (Fal-
co vesper-
tinus) Nau-
von pää-
saarella 5.
toukokuu-
ta. Jyrki
Normaja.**

**Oikealla:
Nykyisin
kovin har-
vinainen si-
ninärhi
(Coracias
garrulus)
tavattiin
Friskalan-
lahdella
30.7.1991.
Jyrki Nor-
maja.**

Englanninvästäräkki (*Motacilla alba yarrellii*) tavattiin kahtena peräkkäisenä vuonna Isokarissa. Kuva on otettu 1.5.1992. Jarmo Laine.

vielä uuden vuoden jälkeen. Arvio Varsinais-Suomessa vaelluksen aikana kaikkiaan havaittujen valkoselkätikkosten määrystä saataneen ensi katsaukseen, kun myös uuden vuoden puolella havaitut linnut on ilmoitettu ARK:lle ja käsitelty.

Sepelrastas (*Turdus torquatus*)

28.9. Uus, Vekara 1 (Raimo Heinonen, Matti Lempiäinen, Harri Päivärinta, Raimo Virtanen)

9.10. Uus, Vekara 1 (Raimo Virtanen, Raimo Heinonen)

23.10. Uus, Vekara 1 (Raimo Virtanen, Raimo Heinonen, Matti Lempiäinen)

Syksyisten sepelrastaiden esiintymiskuva Varsinais-Suomessa selvinnee lukemalla tarkasti havaintopaikat.

Lapintiainen (*Parus cinctus*)

3.11.92 Pai, Spurila 1 (Petri Laine)

Nokivaris (*Corvus corone corone*)

3.10. Dra, Björkboda 1 (Harry J. Lehto, Niko Kurki, Jarmo Laine, Henry Lehto, Sture

Lindholm, Pekka Loivaranta, Jyrki Normaja, Paavo Sallinen)

Todennäköiset tarhakarkulaiset

Kuningasmerikotka (*Haliaeetus pelagicus*)

19.6. Mie/Veh, Mynälahti ad. (Jukka Silanpää, Hannu ja Arja Kormanen, Ville-Veikko Salonen ym.)

Korjauksia

Sepelhanhi (*Branta bernicla hrota*)

5.6.92 Pai, Paimionlahti (Ukuli 25 (2):4). Havainto on Varsinais-Suomen toinen eikä ensimmäinen. Edellisen keran rotu tavattiin Salon Halikonlahdelta 30.5.1987.

Lampiviklo (*Tringa stagnatilis*)

14.5.92 Sal, Halikonlahti (Ukuli 25 (2):5). Havainto ei ole Halikonlahdelta vaan Varsinais-Suomen ulkopuolelta.

Mustapääsirkusta (*Emberiza melanocephala*) tehtiin Varsinais-Suomen toinen havainto 6.5. Jurmossa. Kuva Hannu Eloranta.

RK:n hylkäämät havainnot Ohjeita loppuksi

Amerikanjääkuikka

5.12. Uus, Pullokari 1 tp/juv

Amerikanhaapana

25.5. Korppoo, Wattkast 1 ad k

Niittysuohaukka

25.5. Dra, Björkboda 1 +2kv n

29.8. Dra, Björkboda 1 1kv

Käärmekotka

16.5. Pai, Paimionlahti 1

Punajalkahaukka

28.-29.8. Dra, Lövä 1 n

Riuttatiira

14.4. Par, Granvik 1

Kirjosüpiuunilintu

24..9. Par, Lielax 1

Pussitiainen

7.11. Kor, Utö 1 1kv

Jotta katsaus vuonna 1994 havaituista rareiteista ilmestyisi ajallaan, toivotaan RK- ja ARK-lajeja vuoden kuluessa havainneiden palauttavan täytetyt lomakkeet ARK:n sihteerille mahdollisimman pikaisesti. Myös ilmoittamatta olevista vanhemmista havainnoista toivotaan lomakkeita.

Teknisinä ohjeina lomakkeet toivotaan täytettävän joko mustalla huopakynällä, kirjoituskoneella tai kunnollisella kirjoittimella (=sellaisella, jonka jälki näkyy mustana ja hyvin). Komiteoiden käsittelyssä lomakkeet joudutaan kopioimaan, ja esim. kuulakärkikynällä kirjoitetusta tekstistä tulee kopiassa varsin huono. Samoin toivotaan, ettei lomakkeen kääntöpuolelle kirjoiteta tekstiä. Jos on kerrottavaa yli lomakkeen etupuolen, ylijäämäteksti tulisi kirjoittaa erilliselle paperille tai tiivistää asiainiin, että kaikki mahtuu yhdelle sivulle. Älä silti jätä mitään havaitsemaasi kertomatta tai havaintotilannetta kuvaamatta!

Mikäli havaitusta harvinaisuudesta on olemassa valokuvia (vaikka huonojakin), ne toivotaan liitettäväksi mukaan ilmoitukseen. Kuva kertoo usein enemmän kuin pitkä sepustus paperilla. Komiteat palauttavat kaikki lähetetyt kuvat pyydettyään.

RK-katsauksen värikuvat

Valokuvien neliväripainatuksen mahdollisti ilmoittajiemme taloudellinen tuki. Kiitokset heille:

Lounais-Suomen Sähkö OY
OY Lanh Ship AB
Hiven OY
Suomen Farmipalvelu OY

Heinäkurpan ja isolokin määrittäminen

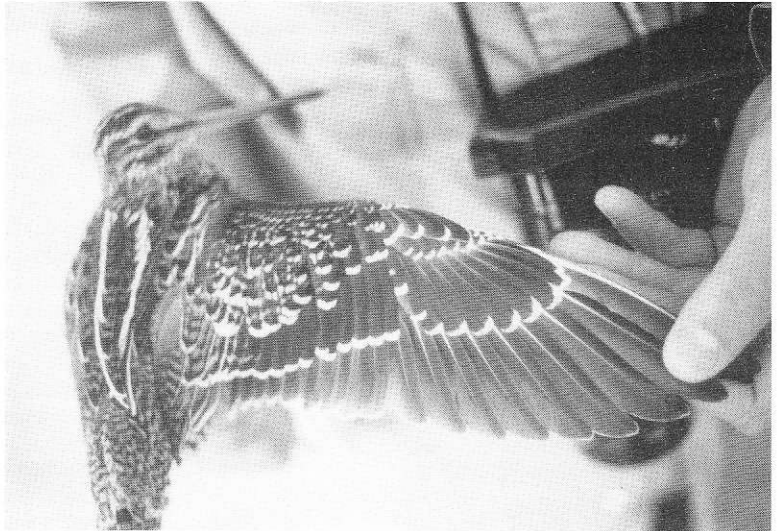
Jarmo Komi

ARK ei enää tarkista havaintoja heinäkurpasta 15.8. - 15.10. välisellä ajalla alkaen vuodesta 1994 eikä isolokista 1.11. - 30.4. välisellä ajalla alkaen talvesta 1993 - 1994. Nämä havainnot julkaistaan nyt vuodenaikaiskatsauksissa. Lajit tulee luonnollisesti kuitenkin määrittää yhtä huolellisesti kuin ennenkin ja ilmoittaa aluevastaavalle. Seuraavassa kerrataan lyhyesti kummankin lajin keskeisimmät tuntomerkit.

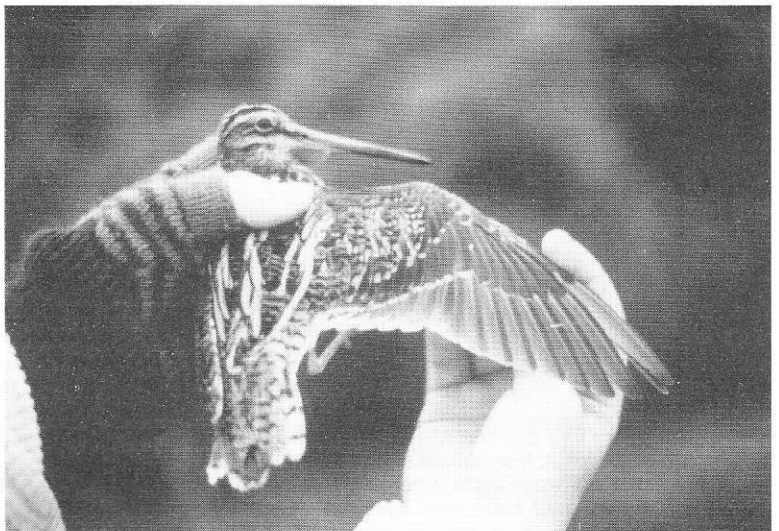
Heinäkurppa (*Gallinago media*)

Heinäkurpan voi lähinnä sekoittaa taivaanvuoheen. Heinäkurppa on näistä lajeista vatsakkaampi, kookkaampi ja raskaamman oloinen. Heinäkurpan pakolento on yleensä rauhallisempi ja matalampi kuin taivaanvuohen eikä se mutkittele voimakkaasti lentäessään. Myös ääni on erilainen kuin taivaanvuohella, pidättynyt, karhean nenäsointinen 'jääh' tai 'nrjääh'. Pelkästään lentotavan tai äänen perusteella lajia ei kuitenkaan voi määrittää. Myös taivaanvuohi saattaa tehdä matalamman pakolennon suoraviivaisesti ja toisaalta heinäkurppa voi pakolennossaan nousta korkealle, vaikkei yleensä mutkittelekaan samalla tavalla kuin pienempi serkkunsa.

Tärkeimmät väritystuntomerkit ovat siivellä. Taivaanvuohen siiven huomiota herättävin kuvio on hyvin näkyvä valkea takareuna. Heinäkurpan siiven takareuna on kapealti vaalea, mutta se näkyy maastossa huonosti. Heinäkurpan siiven räikeimmät kuviot ovat keskellä siipeä paistavat kaksi siipijuovaa. Isojen ja käsisulkien peitinhöyhenten kärjissä kulkee valkea täplärivi. Se erottuu hyvin muuten tummanruskeiden isojen ja käsisulkienvälisten peitinhöyhenten ja käsisulkienvälissä. Myös keskimmais-

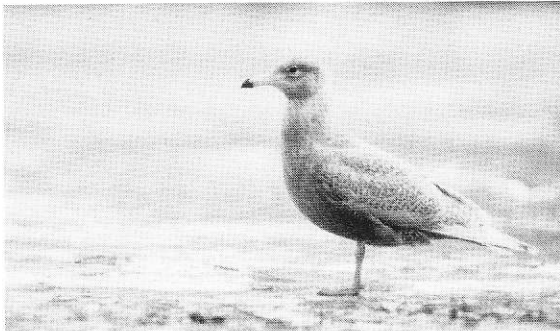
Heinäkurpan siivellä huomio kiinnittyy siiven keskellä kulkeviin valkeisiin siipijuoviin ja niiden välissä olevaan tummaan alueeseen. Hannu Kormano.

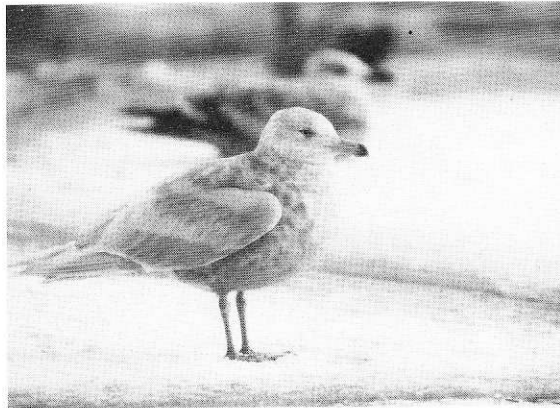
Taivaanvuohen siiven näkyvin kuvio on leveästi valkoinen takareuna. Hannu Kormano.

Maassa heinäkurpan määrittäminen on vaikeampaa kuin lennossa. Tuntomerkkejä taivaanvuohkeen verrattuna ovat mm. lyhyempi nokka ja lähes kokonaan kuviointu vatsa. Siipijuovat ovat selkeämmät ja selän pitkittäisjuovat kapeammat. Henry Lehto, Israel, lokakuu 1987.

Ensimmäisen talven isolokki. Huomaa niukasti kuviointu höyhenpuku ja hyvin vaaleat käsi- ja pyrstösulat sekä jyrkän nokan terävät väirajat. Henry Lehto, Turku, tammikuu 1992.

Toisen talven isolokki. Esiaikuiset isolokit ovat vaihtelevan valkean, ruskean ja selästä harmaan kirjavia. Lajimäärittelyksen kannalta kannattaa keskittyä rakenteeseen ja siipien, pyrstön ja nokan värikyseen. Henry Lehto, Turku, tammikuu 1993.

ten peitinhöyhenten kärjissä on valkea täpläriivi. Se ei aina erotu yhtä räikeästi kuin isojen peitinhöyhenten juova, koska myös pienissä peitinhöyhenissä on valkeita kärkiä, mikä saa koko siiven etureunan näyttämään kirjavalta.

Siipien lisäksi toinen hyvä tuntomerkki on heinäkurpan pyrstön leveästi valkeat reunat, jotka loistavat erityisesti linnun levittäessä pyrstöään laskeutuessa ja useimmiten lentoon lähtiessä. Täytyy kuitenkin pitää mielessä, että myös taivaanvuohella on hieman valkeaa uloimmissa pyrstösulisissaan. Muita eroja lajien välillä ovat heinäkurpan suureksi osaksi ruskeajuovainen vatsapuoli, kun taas taivaanvuohella on vatsan keskiosa valkea, sekä heinäkurpan lyhyempi nokka.

Tarkempia tietoja heinäkurpan määrittämisestä löytyy Jörgen Palmgrenin artikkelista Heinäkurpan Gallinago media määrittäminen maastossa ja lajin esiintyminen Suomessa vuosina 1970 - 1981 (Lintumies 2/1983).

Isolokki (*Larus hyperboreus*)

Isolokki on kookas, usein merilokin kokoluokkaa oleva jyrkävä lokki. Pienimmät yksilöt voivat kuitenkin olla harmaalokkeja pienempiä. Isolokkien ulkonäkö vaihtelee voimakkaasti iän mukaan kuten muillakin isoills lokeilla. Kaiken ikäisille isolokeille on kuitenkin määrittämisen kannalta oleellista vaaleat, kuviottomat tai niukasti kuvioidut siipi- ja pyrstösulat. Nuorilla ja esiaikuisilla myös nokan kuviointi eroaa selvästi tavallisista lokeista. Grönlanninlokki on höyhenpuvun värikysestä samanlainen, mutta pyöreäpäisempi ja hentonokkaisempi sekä useimmiten pienempi.

Isolokkia määritettäessä tulisi ottaa huomioon myös poikkeavan näköiset, esimerkiksi albinistiset tai leukistiset tavalliset lokit sekä iso- ja harmaalokin risteymät. Tämä edellyttää tietoa isolokin puvun vaihtelun rajoista, ja lisäksi täytyy katsoa huolellisesti ettei linnulla ole mitään poikkeavia piirteitä, kuten tummaa kuviointia siipi- tai pyrstösulisissaan.

Ensimmäisenä talvena isolokit ovat useimmiten yleisväriltään vaalean maitokahvin värisiä, mutta jotkut yksilöt ovat hyvin vaaleita ja vähäkuvioisia. Pyrstössä on heikkoja juovia, mutta ei tummaa kärkivyötä. Siipisulat, erityisesti käsisulat ovat erittäin vaaleat, eikä niissä ole voimakkaita tummia kuviointia. Kookas nokka on tyvestään 2/3 syvän vaaleanpunainen ja kärkikolmannes jyrkkärajaisesti musta. Tässä iässä nokan kuviointi eroaa myös grönlanninlokista, jonka nokka on ensimmäisenä talvena tummempi eikä kärki ole yhtä selvärajainen. Ikätuntomerkkinä 1 kv isolokiilla silmä on tumma.

Seuraavina talvina isolokit ovat höyhenpuvultaan vaihtelevan valkean ja ruskean kirjavia ja alkavat vähitellen saada harmaita höyheniä selkäpuolelle. Nokan kuviointi säilyy pitkään samantapaisena kuin nuorilla, mutta tyven väri vaalenee ja aivan kärkeen tulee vaaleaa. Myös silmä vaalenee. Niukasti kuvioidut, vaaleat siipi- ja pyrstösulat ovat edelleen määrittelyksen kannalta keskeisiä.

Vanhat isolokit, joita TLY:n alueella nähdään varsin vähän, ovat selästä vaaleanharmaita, yleensä vaaleampia kuin harmaalokit. Talvella vanhoilla linnuilla on viirutusta pään ja kaulan alueella. Nokka ja pyrstö ovat samanlaisia kuin esimerkiksi harmaalokilla. Tärkein tuntomerkki on kuviottoman valkeat siivenkärjet. Täytyy kuitenkin pitää mielessä,

että joillakin harmaalokeilla on hyvin vähän mustia kuvioita siipisulissaan.

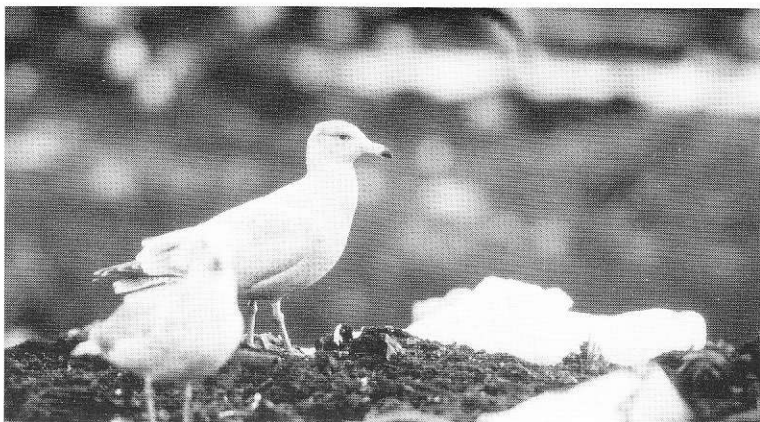
Lisää isolokin laji- ja ikätuntomerkeistä sekä lokkien värimuunnoksista ja risteytymistä löytää esimerkiksi Martti Harion kirjasta Itämeren loppilinnut - sukupuolen ja iän määrittäminen (Lintutieto 1986).

Kiitokset

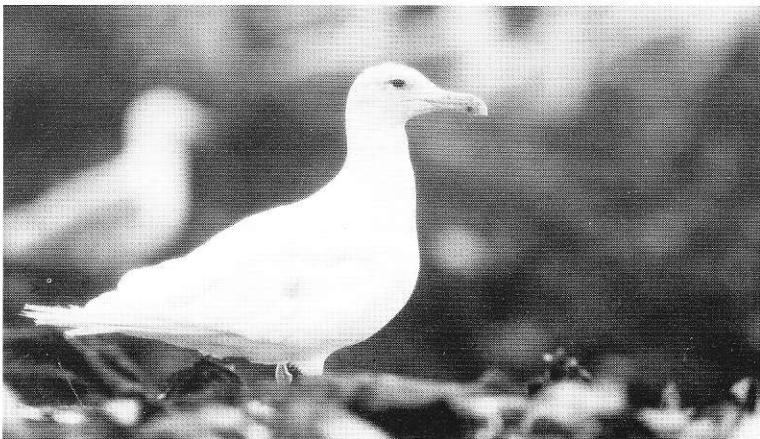
Tom Lindroos, Hannu Kormano ja Henry Lehto tekivät lukuisia parannusehdotuksia ja penkoivat kuva-arkistojaan.

KIRJOITTAJAN OSOITE:

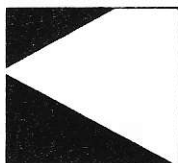
It. Rantakatu 46 A 15
20810 Turku

Ensimmäisen talven harmaa- ja isolokin risteymä. Isolokkimainen nokka, mutta huomaa tummat käsisulat ja pyrstön kärki. Henry Lehto, Turku, joulukuu 1990.

Albinistinen harmaalokki. Normaalin väriset isolokit eivät koskaan ole näin yhtenäisen valkeita. Henry Lehto, Turku, elokuu 1992.

Langh Ship

Oy Langh Ship Ab • Alaskartano, 21500 PIIKKIÖ
Puhelin (921) 895 355 • Telefax (921) 896 222

Siperiankurmitsa oli syksyn harvinaisin lintu Jurmossa. Henry Lehto, Vaasa, syyskuu 1990.

William Velmala

Syyslukukausi 1993 Jurmossa

Eipä ollut miehitys tänäkään syksynä entisten hyvien aikojen tasolla; vain lokakuu saatiin kohtalaisesti katettua sekä havainnoijien että rengastajien osalta. Silmiinpistävää on aseman tyhjyys etenkin syyskuussa, jolloin lintujen muutto on jo hyvässä käynnissä. Katsauksen harvinaisuushavainnot eivät kaikki ole ARK:n hyväksymiä. Toivottavasti tämän katsauksen luettuanne otatte opiksenne ja varaatte heti paikan itsellenne Jurmossa, paikka jota myös pongarin paratiisiksi ja tutkijan toivesaareksi kutsutaan...

Elokuussa muutto alkaa

Miehityspäiviä elokuulle saatiin vain 13 ja näistä ainoastaan kuutena päivänä rengastettiin. Sirrejä ja muita kahlaajia nähtiin vielä pitkälle elokuun puoliväliin asti paljon, kahlaajamuutto on kuitenkin käsitelty jo edellisessä Jurmon

katsauksessa (Velmala 1993: Ukuli 2/93). **Harmaahaikaroita** ja **räyskiä** nähtiin joitakin elokuun alkupuolella. Elokuun 11. päivä suonreunan verkkoon tupsahti nuori **pensassirkkalintu**.

16. päivä havaittiin **kalasääski**. Syysmuutolla harvemmin tavattava **kehrääjä** löytyi 18.8. Harmillisen miehitys-

katkon jälkeen elokuun loppupuolella oli petolintumuutto jo hyvässä käynnissä: 28. päivä laskettiin mm. **tuulihaukkoja** 10, **sinisuohaukkoja** 3 ja **varpus-haukkoja** 25. Myös syksyn ensimmäiset kaksi **sinirintaa** nähtiin tällöin. Jurmo on tunnettu **keräkurmitsojen** vakiuisena levähdyspaikkana, mutta 31.8. summatut 10 lintua on Jurmossakin hyvä havainto, lisäksi päivän saldoa koristaa vanha **muuttohaukka**.

Syyskuuta syrjitään - aivan suotta!

Syyskuun miehityspäivien lukumäärän 14 kehtaan vielä juuri ja juuri kertoa, mutta rengastuspäiviä oli vain 2, ja sitä en kyllä tohdi tuoda julki. **Keräkurmitsoja** nähtiin vielä syyskuun alkupäivinä pari yksilöä. Kuun ensimmäinen päivä osoittautui hienoksi. **Silkkiukkuja** laskettiin 25 yksilöä, **här-**

pentadi alkupäivä lajir. päivä	20 6.4.	21 11.4.	22 16.4.	23 21.4.	24 26.4.	25 1.5.	26 6.5.	27 11.5.	28 16.5.	29 21.5.	30 26.5.	38 5.7.	40 15.7.	YHT.
	2	5	5	5	5	5	5	5	5	5	2	3	1	53
Ana pla							2							2
Acc nis		2	6	1			1	1						12
Fal sub									1					1
Fal tin							1							1
Van van										1				1
Cha hia												1	1	2
Cha dub													1	1
Tri tot										1				1
Are int													1	1
Sco rus	1	4	2		1		1	1		1				11
Cal alp										2	1			3
Lar can												2		2
Ste aea												2		2
Cuc can							1	1		2				4
Asi otu		6	2	2	2		1							13
Jyn tor				1	2		3							6
Cor nix				1							4	2		7
Par maj	1	4	1		2									8
Cer fam	2	5	1	1										9
Tro tro		2	1		1									4
Eri rub	2	33	319	1185	449	58	30	17	1	1				2095
Lus lus							1	1		1				3
Lus sve							1	3						4
Pho pho				5	83	55	31	52	35	40	1			302
Sax rub					1			2						3
Oen oen					1				1					2
Tur mer	1	80	32	9	1		1	2						126
Tur pil			3		4									7
Tur ili		4	15	10	3		3		1					36
Tur phi		17	57	94	76	22	22	13	9					310
Tur vis	1	1		1	1	1	2							7
Acr sci										2				2
Acr sch							1							1
Hip ict										4				4
Syl atr					1	3	2	2		2				10
Syl bor								4	2	26				32
Syl com						2	2	7	1	9				21
Syl cur							5	7	2	10				24
Phy lus					3	20	74	62	41	129				329
Phy col				10	28	8	8	1	1					56
Phy sib						2	6	7	21	11				47
Reg reg	3	86	166	143	46	9	2	3						458
Mus str							3	12	27	134				176
Fic alb							1	1						2
Fic hyp				2	10	33	21	45	21	13				145
Fic par								1	2					3
Pru mod	1		5	14	2		4							26
Ant pra					2									2
Ant tri				3	4	3	5	2	2	2				21
Mot alb			1		3			1						5
Lan col						2		1		4				7
Lan min										1				1
Stu vul						1				9		8		18
Car chl			1	1	1									3
Car spi			8	10	1	3	4		2	2				30
Pyr pyr		1												1
Car ery									2	3				5
Fri coe	5	24	83	45	11	7	5		2	1				183
Fri mon		2	19	29	2	1				1				54
Emb rus							1		1					2
Emb sch						1								1

61 lajia/arter

Yhteensä/Sammanlagt

4692

kälintuja neljä ja **mustakurkku-uikkuja** 10. Sirrit olivat vielä hyvin edustettuina: **isosirrejä** löytyi kolme, **kuovisirrejä** kolme ja **pulmussirrejä** jopa neljä yksilöä. Päivän aikana havaittiin lisäksi **jänkäsirriäinen**, **harmaahaikara**, **kangaskiuru**, **harmaasorsa** ja **muuttohaukka**.

Jo kahdeksaa petolintulajia nähtiin 4.9., lukuisimpana **varpushaukka**: 105 muuttajaa. Syksyn ensimmäinen **uivelo** tavattiin. Ainakaan lintumiehet eivät tiedä kertoa, mitä Jurmossa syyskuun aikana olisi nähty, sillä asemalla heittä oli seuraavan kerran vasta 23.9., jolloin sitten havaittiinkin **muuttohaukka** ja **mustaotsalepinkäinen**. 24. päivä lepinkäinen sai kaverikseen **siperiankurmitsan**. On se kumma jollei syyskuu kiinnosta!

Rengastajaa olisi kaivattu 25.9., **pikkulintuja** kirjattiin mm. seuraavasti: **peukaloinen** 60, **punarinta** 400, **uunilinnut** 150, **hippiäinen** 350, yhteensä n. 2000 muuttavaa pikkulintua. Lisäksi nähtiin kohtalaisen myöhäinen **kehrääjä**, **pikkusieppo** ja lokakuun loppuun asti päivittäin havaittu **kangaskiuru**. Seuraava päivä toi tullessaan aamu-uunon tarkkailussa muuttaneet viisi **nokkavarpusta**. Myös kuun viimeisenä löytyi **nokkanisse**.

Linturikas lokakuu

Kohtalaiseksi voidaan sanoa lokakuun michitystilannetta: 28 päiväältä löytyi asemalomake. Näistä sentään 19 päiväältä oli kirjattu ylös myös rengastustietoja. Heti toinen päivä shytettiin **heinäkurppa** ja jopa kaksi **muuttohaukkaa**, joista toinen oli jäljellä vielä seuraavanakin päivänä. 5. päivä kivoja myöhästelijöitä: nuori **pikkulokki** ja kaksi **kuovisirriä**.

Todellista pikkulintumuuttoa saatiin seurata 7. lokakuuta. **Kangaskiuruja** muutti 17 yksilöä, **kiuruja** nähtiin 315, **haarapääskyjä** vielä 10, **pyrstötiaisia** 180, **niittykirvisiä** 3350(!), **viherveippoja** 850(!), **vihervarpusia** 2350, **hemppoja** 133, **pikkulintuja** muutti yhteensä yli 14 600 yksilöä! **Maakotka** oleili saarella 7.-8.10., jälkimmäisenä päivänä löytyi vielä **pikkusieppo**, **harjalintu** ja 145 **suosirriäkin**.

Pikkulintujen mentyä saatiin 9.10. keskittyä oikein kunnolla isompiin lintuihin. **Alleja** muutti kokonaista 45

500(!), **sepelhanhia** 53 ja **valkoposkihania** 99. **Rautiaisia** meni vielä 250 ja sokerina pohjalla **muuttohaukka**. Seuraava päivä toi tullessaan kaksi **nokkavarpusta**, 23 **tundrahamhea** ja edellisestä päivästä jäljelle jääneet 65 **valkoposkihania**.

Syksyn ensimmäinen **pikkutikka** havaittiin 12.10., 10 **tundrahamhea** muutti taas 13.10. Seuraavana päivänä löytyi viikoksi paikalle jääneet neljä **tunturikiurua** ja **pikkubarpunen**. 15. päivänä männikössä naputteli jopa nel-

Kymmenen keräkurmitsaa on hyvä havainto jopa Jurmosta. Jyrki Normaja, Utsjoki, kesäkuu 1993.

jä **pikkutikkaa**, **varislintuja** muutti neljää lajia 1500, **kangaskiuruja** neljä ja syksyn kuudes ja samalla viimeinen **muuttohaukka** jo matkaan käy...

Myöhästelijöitä löytyi vielä mm. 19. lokakuuta kaksi **isosirriä** ja 23. päivä **harmaasieppo** ja **tsik-sirkku**. Toinen **isosirri** oli jäljellä vielä 26.10., jolloin näkyi myös **mustaleppälintu**, tänä syksynä vihdoin etelään vaeltaneita **taviokuurnia** kaksi ja joulukuuhun asti jäänyt **karikukko**. 27 päivä antoi kaksi

tunturikiurua ja kaksi **tiltalttia**, kun taas seuraavana päivänä saatiin ihailla soman **pikkukajavan** ulkomuotoa. **Taviokuurna** löysi tiensä Jurmoon myös lokakuun viimeisenä päivänä.

Muutama päivä marraskuussa

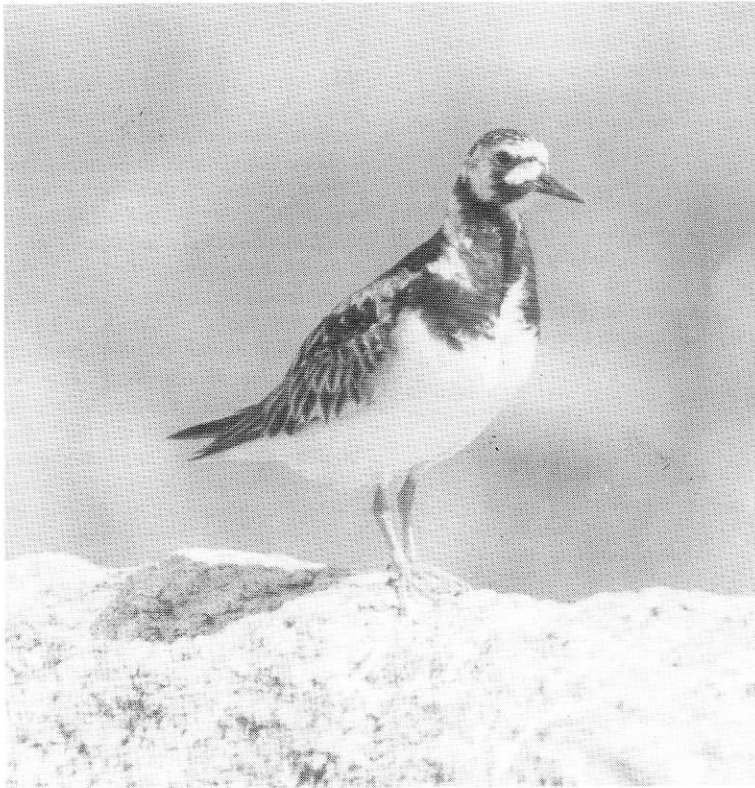
Marraskuussa ei enää rengastettu olenkaan, havainnointipäiviä kertyi niitäkin vain 12. **Maakotka** nähtiin taas

marraskuun ensimmäisenä. **Pikkutikka** oli paikallisena koko marraskuun alkuviikon. **Merisirrit** ehtivät 25 yksilön voimin Jurmoon tänä vuonna vasta 3.11., **harmaahaikaran** ja kahden **tunturikiurun** kera. 4. päivä **merisirrejä** löydettiin 30, 5.11. taas 23, tällöin niiden lisäksi löytyimyös mm. **vuurihemppo** ja saarelle jämähtänyt **kari-**

Isolokki nähtiin 9.11., **tundrakurmitsa** ja **työtyhyppä** myöhästelivät

Taulukossa rengastukset Jurmossa pentadeittain syksyllä 1993.

pentadi alkupäivä r.-päiviä	41 20.7.	42 25.7.	43 30.7.	44 4.8.	45 9.8.	49 29.8.	56 3.10.	57 8.10.	58 13.10.	59 18.10.	60 23.10.	69 7.12.	70 12.12.	YHT.
	5	5	3	1	5	3	3	5	5	5	2	1	1	44
Mer mer					1									1
Acc nis						3		4	3	1				11
Plu squ					3									3
Cha hia	2	1	1	1										5
Tri tot		1	8		1									10
Tri gla		10	2		4									16
Are int		1	1		1									3
Gal gal		1												1
Cal can					3									3
Cal alp		50	16	5	3									74
Cal fer		2			2									4
Cuc can					4									4
Aeg fun								2	3	1				6
Jyn tor	1													1
Den maj					13	6	2	1	7		1			30
Den min								1	4	1				6
Del urb					1									1
Par maj							78	144	34	5	6	4	4	275
Par cae	1						20	39	6	2	1			69
Par ate							2	30	6		1			39
Aeg cau							65	13	84	9	23			194
Cer fam							12	71	33	10	31			157
Tro tro							1	4	1	2				8
Eri rub						69	11	109	61	41	3			294
Lus lus	1				2									3
Lus sve						1								1
Pho pho					1	19		2						22
Oen oen		2		1					6	2				3
Tur mer							1			2				9
Tur pil					1			3	2					6
Tur ili							2	9	13	6				30
Tur phi						3	6	21	25	4	1			60
Tur vis							1	1	1					3
Loc nae					1									1
Syl atr						1		1		1				3
Syl bor					3									3
Syl com	1					2								3
Syl cur						1								1
Phy lus		5			1	26	2	1						35
Phy col								2	2					4
Phy sib					3	1								4
Reg reg						6	125	393	262	77	40			903
Mus str					9	14	2	1			1			27
Fic hyp					24	8								32
Fic par							1							1
Pru mod							5	3	1					9
Ant pra	2													2
Ant tri						1								1
Mot alb					2									2
Lan col					1									1
Car chl									1				5	6
Car spi							2	1		2				5
Pyr pyr								17	8		1			26
Car ery					1									1
Fri coe						2		2		1				5
Fri mon									3					3

Jurmo on maan paras paikka nähdä karikukko talvikuukausina! Jouko Hakala, Valassaaret, kesäkuu 1993.

vielä 11. päivä. Tämän jälkeen asemamiehityksessä olikin puolentoista viikon tauko, mutta heti sen jälkeen alkoi havaintojakin tulla. Viisi **kahlaajalajia**, joihin kuului samainen **töyhtöhyppä**, **suosirri**, **lehtokurppa**, **taivaanvuohi** ja **jänkäkurppa** sekä **huuhkaja** kompattiin esiin vielä 20. marraskuuta. Seuraavana päivänä nähtiin todella myöhäiset kaksi vanhaa **pikkulokkia** ja vanha tuttu kivenkääntäjä eli **karikukko** oli edelleen paikan päällä.

Kesälintuja joulukuussa

Lintuasemalle eksyi ornitolegeja 11 päivänä joulukuun aikana, rengastipa joku kiven kääntämisestä motivaation saanut rengastaja siemenpyydyksen avulla jonkun linnunkin 11.-12.12. Joulukuun avattiin vasta 7. päivä, tällöin tuloksena mm. **karikukko**, **uivelo**, **taivaanvuohi** ja kolme **punarintaa**.

Rautiaisia, **punarintoja**, **lehtokurppia** ja **taivaanvuohia** tavattiin lähes joka ikinen miehityspäivä joulukuun aikana. Viikonloppuna 8.-9.12. löytyi

mm. **sinisuohaukka**, 30 **merisirriä**, kuusi **taviokuurnaa** ja **niittykirvinen**. 11. joulukuuta lomakkeelle kirjattiin **kaakkuri**, **kuikkalintu sp.**, kuukausipinnojen kerääjiä tyydyttänyt **karikukko**, **punakylkirastas**, **alliaahka** ja 40 **merisirriä**. Parin päivän päästä Jurmon vesillä uiskenteli **jouhisorsa**, neljä **kanadanhanhea** ja naaraspuukuinen **alliaahka**.

Puolen kuun tienoilla **merisirrejä** oli jo 60, lisäksi **huuhkaja** näyttäytyi. 18. päivä esiin kompattiin jo kolme **lehtokurppaa**, kaksi **punakylkirastasta**, rannoilta löytyi **merisirrejä** jo 110 ja **alliaahkakin** havaittiin. **Merisirrien** suurin määrä summattiin 20.12.: 145 yksilöä.

Kiitokset

Asemanhoitaja välittää kiitoksensa kaikille velvollisuutensa kunnollisesti suorittaneille havainnoijille sekä etenkin asemarengastajina toimineille henkilöille, eli kunnia niille, joille kunnia kuuluu:

J. Grönlund 5.-9.10., R. Hyvönen 18.-21.10., O. Kivivuori 10.-12.10. ja 23.-24.10., I. Lahtonen 13.-17.10., J. Normaja 11.12. sekä J. Virtanen 9.-13.8. ja 31.8.-2.9. □

Todellista vesilintumuuttua saatiin laskea 9.10. Alleja meni miltei 50 000 yksilöä! Jyrki Normaja, Pohjois-Norja, kesäkuu 1993.

Lapintiira on todellinen kaukomatkaaja: talvialueet sijaitsevat etelä-Afrikan rannikolla. Matti Valta.

Lintujen muuton arvoitus - miten navigoida ilman apuvälineitä

Jorma Tenovuo

Linnuilla ei ole käytössään mitään meidän tuntemistamme apuvälineistä - ei karttaa, ei kelloa, kompassia, sekstanttia, puhumatkaan AP:sta tai GPS:stä. Kuitenkin monet muuttolinnut tekevät vuosittain jopa 10000 mailin matkoja niille ennestään tuntemattomien merien ja mannerten yli palatakseen usein täsmälleen samalle saariston luodolle mistä ovat poikasena lähteneet! Tämän monet lajit tekevät vieläpä "yksinpurjehtijoina", ilman muuttomatkalla jo olleiden van-

hempien yksilöiden apua. Mikä on lintujen suunnistuksen arvoitus?

Vietit vievät

Lähes kaikki linnut liikehtivät lyhyitä matkoja pääasiassa ravinnonhaussa mutta pitkiä, merten yli ulottuvia matkoja tekevät vain ns. vaelluslinnut tai varsinaiset muuttolinnut. Vaelluslinnut ovat lajeja, jotka liikkuvat ravintotilanteen mukaan - jos pesimäalueella on riittävästi syötävää niin liikehdintää ei tapahdu mutta jos ruokatilanne on huono lähtevät vaelluslinnut joukoittain ravinnonhakuun. Tyypillisiä vaelluslintuja ovat mm. käpylinnut ja käpytikka, jotka vaeltavat puiden siemensadon mukaan, tai hiiri- ja tunturipöllö, jotka huono myyrä- tai sopulutilanne ajaa liik-

keelle. Vaelluslintujen kohtalo on usein huono: liikkeellelähtijöistä vain murtoosa koskaan palaa takaisin. Suurin osa menehtyy matkalla, ilmeisesti osittain siksi, että nämä lajit ovat huonoja navigoijia verrattuna varsinaisiin muuttolintuihin.

Pitkänmatkan muuttolinnuilla (esim. Afrikkaan muuttavilla pikkulinnuilla) on selvä perinnöllinen muuttovietti, joka ajaa ne kahdesti vuodessa liikkeelle. Aiemmin ajateltiin että muuttovietti laukeaa jonkin ulkoisen tekijän vaikutuksesta - esimerkiksi syksyllä päivän lyheneminen, valon väheneminen, ilman kylmeneminen tms. olisivat välttämättömiä muuton käynnistymiselle. Viimeaikaiset havainnot kuitenkin osoittavat että vietti on perinnöllinen: nekin lehtokertut, joita on syntymästä asti pidetty ulkomaailmasta eristettyinä vakioilämmössä, vakiovalaistuksessa ja kosteusolosuhteissa, alkavat osoittaa

häkissään muuttolevottomuutta samaan aikaan kun vapaat lajitoverinsa ja levottomuus häviää vasta kun arvioitu lentoaika talvehtimiseseuduille Afrikkaan on ohi.

Toki monet päivämuuttajat, esimerkiksi hanhet, kurjet ja petolinnut ovat paljolti "säamuuttajia" - muutto on vilkkainta kun näkyvyys ja tuuli ovat suotuisia mutta taustalla on aina vietti lähteä talveksi lämpimään ja tulla kesäksi pohjoiseen pesimään. Yhä enemmän on todisteita siitä että myös suunnistussuunta on perinnöllisesti ohjelmoitu. Edellä mainitut ulkomaailmalta eristyksissä kasvatetut lehtokertut alkavat muuttokaudella pyrkiä häkistään ulos täsmälleen oikeassa muuttosuunnassa - kohti lounasta. Samoihin aikoihin kun vapaat, luonnossa matkaavat lehtokertut kääntävät Välimeren ylittämään suunnan etelään tai jopa kaakkoon, alkavat häkissä olevat lajitoveritkin korjata suuntaansa samalla tavalla!

Lintujen kykyä muuttaa oikeaan kompassisuuntaan on tutkittu paljon ns. siirtokokeiden avulla. Mielenkiintoinen esimerkki on kaikille tuttu kottarainen. Itämeren rannoilla pesivät kottaraiset muuttavat normaalisti talveksi Englannin kanaalin rannikoille. Kun muuttomatalla olevia kottaraisia on pyydystetty Hollannissa ja siirretty ne nopeasti Sveitsiin, lähes 800km oikeasta reitistä sivuun, niin nuoret (esimmäistä kertaa muutolla olevat) kottaraiset jatkavat muuttolentoaan lounaaseen ja päätyvät talvehtimaan Espanjaan - kottaraiselle aivan "väärälle" talvialueelle. Vanhat linnut sensijaan osaavat korjata suunnan ja lähtevätkin luoteeseen kohti Kanaalin rantoja - ne siis osaavat paikantaa virheellisen sijaintinsa Euroopan kartalla ja ottaa uuden - ja vieläpä oikean - oikean kompassisuunnan päätöksensä sinne minne alunperin pitikin! Nuoret, ensi kertaa matkalla olevat linnut ovatkin yleensä tyypillisiä kompassimuuttajia mutta vanhemmiten taito kasvaa ja linnuista tulee parempia "taivoitemuuttajia" - päämäärä on tärkeämpi kuin viettien ilmoittama kompassisuunta.

Mikä on lintujen kompassi?

Vaikka edellä todettiin että nuoret linnut osaavat useimmiten perinnöllisesti lähteä oikeaan suuntaan kohti talvialueita, niin suunnan ylläpito vaihte-

levissa säätiloissa ja tuntemattomilla seuduilla ei onnistu ellei linnuilla ole käytössään joitakin ulkoisia apukeinoja. Mitä ne sitten voisivat olla? Mikä on linnun kompassi? Miten ne osaavat paikallistaa sijaintinsa? Apukeinoja ovat ainakin aurinko, tähdet ja maan magneettikentät.

Lintujen suunnistus auringon avulla on tunnettu jo pitkään. Pitämällä kottaraisia muuttoaikana symmetrisessä häkissä, josta näkyy aurinko, pyrkivät linnut aivan oikeaan muuttosuuntaan olipa koe tehty keväällä tai syksyllä. Jos auringon kulmaa muutetaan peileillä esim. 45 astetta niin kottaraiset siirtä-

vät häkissä "muuttosuuntaansa" saman verran. Linnut pystyvät aurinkosuunnistuksessaan myös ottamaan huomioon auringon liikkeen päivän mittaan ja korjaamaan suuntaansa vastaavalla tavalla pitääkseen koko ajan oikean kurssin. Aurinkosuunnistus ei kuitenkaan vielä selitä miten lintu pystyy löytämään joltakin alueelta (esim. talvialueelta Afrikasta) tiettyyn kohteeseen (Esim. pihapiiriin pesäpönttöön Suomessa). Linnut on jotenkin tajuttava sijaintinsa, otettava huomioon auringon siirtyminen eri taivaanpuoliskoille jne. On oletettu että lintujen navigointi voisi perustua auringon atsimuuttikul-

Vaelluslintujen - vaikkapa pähkinähakin - liikehdintä saattaa joskus olla runsasta ja näyttävää. Jouko Hakala, Turku, lokakuu 1985.

maan eli kykyyn aistia auringon suunnan ja kulloisenkin paikan pituuspiirin välinen horisontaalinen kulma. Varmaa osoitusta tästä ei kuitenkaan ole saatu. On kuitenkin kiistaton tosiasia että aurinko on tärkeä apukeino suunnistuksessa. Erityisen tärkeää linnuille näyttää olevan auringon nousun ja/tai laskun havaitseminen - näin saatu oikea lentosuunta pystytään säilyttämään pitkäänkin ja jokainen lintu tarkkaillut on todennut muuton olevankin vilk-

konvalon polarisoituneita säikeitä (ns. E-vektorin). Ihmiselle huono näkyvyys ei siis välttämättä ole sitä kaikille muuttolinnuille. Pilvisellä säällä varmasti maamerkkien, esim. rannikkolinjojen, jokien tai isojen saarten, merkitys suunnistuksen apuna kasvaa.

Linnut tähtisuunnistajina

Pian sen jälkeen kun havaittiin lintu-

puncensa perille. Hämmästyttävä kyky linnulta, joka ei ole koskaan Afrikassa käynytkään!

Vaikka linnut osaavatkin tähtikuvioiden avulla suunnistaa oikeaan suuntaan, eivät ne ehkä sittenkään osaa tarkkaan paikallistaa sijaintiaan tähtien avulla. Kun muuttavia pikkulintuja siirrettiin Lietuan rannikolta n. 8300km päähän Kaukoitään, Habarovskiin, niin todettiin että yömuuttajat kykenivät uudenkin tähtitaivaan alla lähtemään oi-

Kottaraisen muuttokäyttäytymistä on tutkittu paljon. Seppo Sällylä, huhtikuu 1990.

kainta juuri aamun varhaisina tunteina tai illan hämärtyessä.

Entä pilvinen sää?

Pilvinen sää ei estä lintujen muuttoa mutta suunnistustarkkuus useimmiten vähän kärsii ja linnut välttävät lentämästä paksujen pilvikerrosten tai sumurintamien läpi. Pilvisellä säällä monet linnut nostavat lentokorkeuttaan, ehkä pilvien yläpuolelle, ja on muistettava että lintujen näkökyky on noin 5-kertainen ihmiseen verrattuna. Monet linnut aistivat näkyvän valon lisäksi myös ultraviolettavaa tai jopa auringon-

valon avulla, todettiin myös tähtitaivaan merkitys yömuuttajille. Vankeudessa syntyneet hernekertut, jotka ovat tyypillisiä yöaikaan yksinmuuttavia pikkulintuja, osaavat pohjoisen tähtitaivaan nähdessään erehtymättä lähteä oikeaan suuntaan kohti Afrikka. Jos tähtitaivaan asemaa kierretään (koe tehdään planetaariossa) niin lintu pystyy korjaamaan suuntansa, ts. lintu noteeraa tähtikuvioiden jatkuvat muutokset (korkeuden ja asimuutin) ja tekee tarvittavat aikakorjaukset. Kun tähtitaivas muutetaan jonkin ajan kuluksi vastaamaan lajin talvialueen - noin 10. leveyspiirin - tähtitaivasta alkaa muutto tyrehtyä ja lintu luulee saa-

keaan muuttosuuntaan mutteivät osanneet korjata suuntaansa päästäkseen normaaleille talvialueilleen. Päivällä muuttavat linnut (esim. peipot) menivät öisen tähtitaivaan alla täysin "sekaisin" pyrkien kaikkiin mahdollisiin ilmansuuntiin - vasta auringonnousun tai laskun näkeminen saattoi nämä päivämuuttajat oikeaan kompassisuuntaan.

Maan magneetikentätkin apuna?

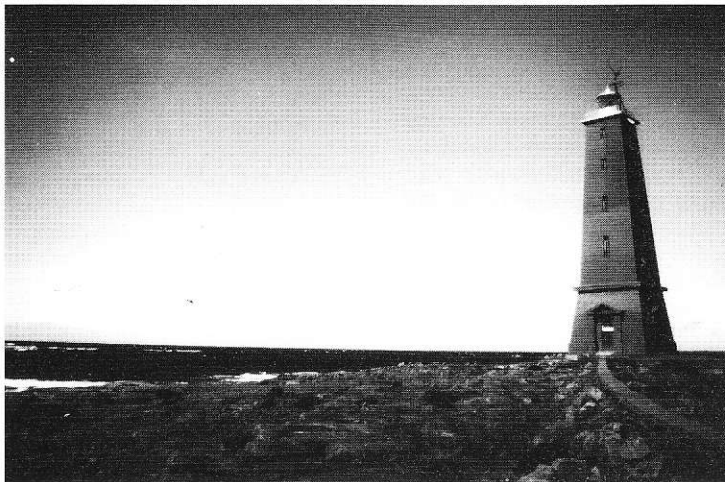
Aivan viime vuosina on saatu osoituksia siitä että monet linnut, esimerkiksi punarinnat ja kyyhkyt, pystyvät

aistimaan maan geomagneettisen kentän olemassaolon. Tuntematonta on kuitenkin edelleen se tapa miten linnut voivat käyttää magneettikenttiä suunnistamiseen. On olemassa havaintoja, joiden mukaan linnut aistivat magneettikenttien ns. inkliinaatiokulmat, jotka jyrkkenevät kohti napoja (kulma päiväntasaajalla 0 astetta, navoilla 90 astetta). Magneettinen pohjoisnapa ei siis ole kiintopiste kuten meidän kompassellamme. Linnut pystyvät myös aistimaan maan vetovoiman muutoksia - vetovoimahan heikkenee mitä lähemmäksi napoja siirrytään. Magneetikentät lienevät kuitenkin vaikeita apukeinoja navigoinnissa - onhan linnuilla samoja ongelmia kuin purjehtijoilla: magneetikentät ovat alttiita paikallisille häiriöille (rautapitoiset mineraalit), kentän voimakkuus vaihtelee laikuittain jne.

Koska linnut kuitenkin pystyvät aistimaan magnetismia - päinvastoin kuin me ihmiset - on pitkään askarruttanut kysymys missä linnuilla sijaitsee se elin, joka kykenee tähän outoon aistihavaintoon. Varmaa vastausta ei vielä ole mutta lintujen silmän verkkokalvoilla on ns. rodopsiinijyväsia, jotka ilmeisesti reagoivat magneettisiin muutoksiin. Pitkiä muuttomatoja suorittavien lintujen päästä on löydetty rautapitoisia magneetikiteitä, pitkiksi ketjuiksi järjestäytyneinä ja näiden kiteiden on havaittu reagoivan magneetikentän muutoksiin. Miten tieto välittyy hermostoon on edelleen tuntematon asia. Mielenkiintoista on se, että pitkiä vaelluksia suorittavilta lohikaloilta on löydetty samanlaisia magneetikiteitä.

Tuulisiirtymän korjaaminen

Muuttomatallaan linnut ovat usein alttiina koville tuulille, jotka voivat siirtää niitä paljonkin sivuun oikeasta kompassisuunnasta - näin tapahtuu usein esimerkiksi Pohjanmeren alueella. Näyttää siltä että useimmiten linnut pystyvät tuulen heikennyttyä korjaamaan muutosuuntaansa takaisin kohti oikeaa tavoitetta, apunaan mm. suunnavaihto kohti näkyvissä olevaa rantaviivaa. Yleensä näin muuttolinnut välttävät laajojen merialueiden ylitystä - esimerkiksi Suomessa syksyllä etelään matkaavat muuttolinnut "kasautuvat" Porkkalanniemeen, Hankoniemelle ja Saa-

Majakoista - kuvassa Lågskärin kalteva torni - on linnuille enemmän haittaa kuin hyötyä. William Velmala, Lemland, huhtikuu 1994.

ristomeren ulkoluodoille (Vänö, Jurmo, Utö, Lågskär). Ennenkuin matkaavat lyhyintä reittiä joko Viroon tai Ruotsiin.

Majakatauttavatpurjehtijaa mutta haittaavat lintuja!

Jokainen purjehtija tietää majakanvalon tärkeän merkityksen navigoinnille mutta linnuille majakat ovat usein surmanloukkuja. Kirkkaalla yöllä muuttavat linnut eivät välitä majakoista mutta pilvisellä ja varsinkin sumuisella ja sateisellailmalla majakat "houkuttelevat" puoleensa lintuja kuten pihavalo perhosia! Kirkkaita valoja lähestyessään monet lajit sokaistuvat ja törmäävät majakan seinään tai lasihin. Suomen majakoista ainakin Isokarin, Säpin ja Tankarin majakoiden tiedetään olevan syksyisin vaarallisia muuttolinnuille sumuisen yön jälkeen voi majakan juurelta löytää kymmeniä, jopa satoja yön uhreja. Pohjanmeren majakat ja öljynporaustornit ovat vielä julmempia surmanloukkuja.

Yhteenveto

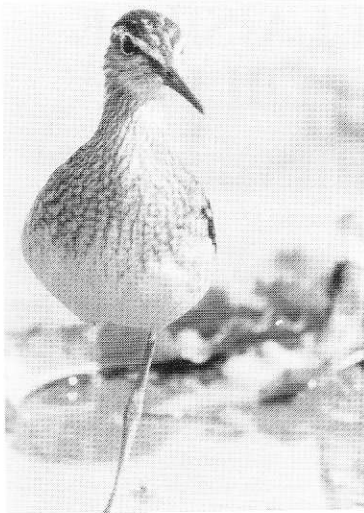
Muutollinnuilla ei ole käytössään vain yhtä ainoaa navigointikeinoa vaan eri tilanteissa ne voivat mestarillisesti turvautua eri tapoihin. Synnynnäisenä saatu vietti oikeasta kompassisuunnasta ja etäisyydestä talviauelle on perustana muutolle, joka sitten kokemuksen ja lajikumppaneiden vaikutuksen avulla

kehittyy edelleen niin että linnut pystyvät paikantamaan sijaintinsa maapallolla ja kojata näin virheellistä suuntaa, esim. tuulen aiheuttaman sarron verran. Apuna navigoinnissa linnut käyttävät aurinkoa, tähtitaivasta sekä jopa magneetikenttiä. Linnuille, jotka ensimmäisellä muuttomatallaan seuraavat vanhempiaan isoissa parvissa (esim. joutsenet, hanhet, haikarat) navigointi ei ole suuri ongelma koska ne oppivat reitin varttuessaan vanhemmiksi. Siksi kiehtovampaa onkin ollut selvittää miten yksinmuuttajat selviävät ensimmäisestä muuttomatastaan.

Ns. siirtokokeiden avulla on todettu lintujen pystyvän hämmästyttäviiin suorituksiin - mm. Englannin rannikolta Bostoniin siirretyt liitäjät pystyvät palaamaan likimain suoraan isoympyräreittiä (12 vuorokaudessa) takaisin pesimäsaarelleen Walesiin vaikkeivat olleet koskaan aiemmin voineet ko. matkaa tehdä. Eipä ollut matkalla rannikolta tai saaria kiintopisteinä vaan navigoinnin on täytyntä tapahtua auringon, tähtien ja magneetikenttien avulla. Paljon jo tiedetään muuttolintujen suunnistuksesta mutta paljon mystistä liittyy edelleen niiden navigointiin - etenkin yksinmuuttavien lintujen kykyyn selvittää ensimmäisestä muuttomatastaan edestakaisin toiselle pallonpuoliskolle, kyseiselle lintuyksilölle aiemmin täysin tuntemattomille alueille.

KIRJOITTAJAN OSOITE:

Rauhankatu 1 b A 14
20100 Turku

Kevätkalenterilintuja etsimässä

Liro palaa etelästä tiukalla aikataululla. Jouko Hakala, Salo, heinäkuu 1986.

Raino Pönni

Luultavasti tarkimmin lintuharrastajien toimesta kirjattuja asioita ovat olleet muuttolintujen keväiset saapumisajat. Kiinnostuin siitä miten tarkkaan samaan aikaan linnut tulevat eri vuosina Turun seudulle eli miten hyvin muuttotaulukot ennustavat tapahtumia. Raino Laine on koornut Ukuliin 2/89 taulukon "Muuttolintujen saapuminen Varsinais-Suomeen 1965-1987". Tätä taulukkoa tietolähteenä käyttäen laskin jokaisen lajin kohdalla vaihteluvälin keväisissä saapumisajoissa. Hyväksyin mukaan ne lajit, joista oli havaintoja vähintään 11 vuoden ajalta. Tällaisia lajeja löytyi 153. Tuloksista olen poiminut tähän kirjoitukseen joitain mielenkiintoisimpia havaintoja.

Keskimääräinen lajin saapumisajan vaihteluväli on 26 vrk, siis plusmiinus 13 vrk. Karkeasti ottaen siis keskimääräisen tuloajan antaman ennusteen tarkkuus on noin plusmiinus kaksi viikkoa. Tätä keskitarkkuutta huomattavasti tiukemmin aikataulussa pysyviä lajeja ovat olleet etenkin seuraavat 12 lajia, jotka ovat pysyneet plusmiinus viikon tarkkuudella samassa tuloajassa vuodesta toiseen:

lapinsirri	10 vrk sisällä
mustaviklo	12
punajalkaviklo	12
valkoviklo	12
liro	12
käki	12
lehtokerttu	12
tervapääsky	13
suokukko	14
kalatiira	14
törmäpääsky	14
kirjokerttu	14

Luettelossa kahlaajien osuus on peräti 50%, vaikka kaikista mukana olleista lajeista kahlaajia on vain 19%. Ilmeisestikin kahlaajien sisäinen kalenteri on varsin tarkka. Entäpä sitten toisinpäin? Minkä lajien vuotuinen tuloaika heittelehti erityisen runsaasti? Tilastosta työntyä esiin seuraava 11 säännöttömän tulijan ryhmä:

lapinsirkku	66 vrk sisällä
suopöllö	63
luhtakana	54
pulmunen	52
valkopskihanhi	46
kiuru	44
luhtahuitti	43
räkättirastas	43
tuulihaukka	41
vihervarpunen	39
riskilä	39

Ryhmää ehkä luonnehtivat parhaiten sanat harvinaisuus ja aikaisuus, vaikka kiuru ja räkätti rareja olekaan. Vähälukuisuus saattaa aiheuttaa eräänlaisen havaintoharhan: lajin havaitseminen kevään aikana on epävarmaa ja se ainoa havainto osuu sitten vähän mihin sattuu ellei lajeja vartavasten kaiveta esiin.

Vanhan hokeman mukaan ensimmäiset muuttolinnut ovat säämuuttajia, joiden tuloaika vaihtelee suuresti. Kevään viimeiset tulijat taas ovat vaistomuuttajia, jotka matkaavat tarkkaan kalenterin mukaan säästä piittaamatta. Jos tämä pitää paikkansa, niin sen pitäisi näkyä myös tuloaikojen hajonnassa. Laskeetaan keskiarvo maaliskuun muuttajien tulemisen vaihtelulle ja sitten keskiarvo toukokuun tulijoiden vaihtelulle ja verrataan: maaliskuun 41 lajia saavat

Riskilä ei ole nöpönuuka tulotarkkuutensa päälle. Matti Valta, Isokari, -86.

keskiarvon 29 vrk ja toukokuun 40 lajia saavat keskiarvon 22 vrk, joten kyllä loppukevään muuttajat tuntuvat todellakin olevan tarkempia muuttaajien suhteen kuten ornitologinen vanha viisus väitti.

Kevätmuuttotaulukosta voi edellä selitetyin analyysin jälkeen kaivaa esiin varsinaiset kalenterilinnut, joista ornitologi voi tarkistaa kalenterinsa. Lähinnä parhailta vaikuttaisivat seuraavat:

30.3. taivaanvuohi	8 vrk tarkkuus
3.4. kurki	8
6.4. isokuovi	8
8.4. silkkuiukku	8
10.4. kivitasku	8
11.4. punajalkaviklo	6
17.4. heinätaivi	8
22.4. kalatiira	7
27.4. liro	6
30.4. räystäspääsky	8
4.5. sirtittäjä	8
5.5. käki	6
7.5. ruokokerttunen	8
9.5. lapinsirri	5
10.5. harmaasieppo	8
14.5. lehtokerttu	6
20.5. tervapääsky	7

Vanha hokema kuu kiurusta kesään jne. saattaa hieman pettää kuten edellä jo tuli esiinkin. Lorun aikamerkkilintujen tarkkuudet ovat: kiuru vain plusmiinus 22 vrk, peippo plusmiinus 10 vrk, västäräkki plusmiinus 12 vrk, pelkkä sanonta "pääskyinen" on varsinaisia pääskyjä tarkoittaessaan tarkkuudeltaan vain noin plusmiinus 15 vrk, kun HDR-lajien tuloajat ja vaihteluvälit summaataan. Lajilleen määritettynä pääskykalenterin tarkkuus paranee merkittävästi, noin kaksinkertaisesti.

Edellä esitetyt Rauno Laineen laskevat keskimääräiset tuloajat ovat aritmeettisia keskiarvoja, jotka eivät välttämättä osu vaihteluvälin keskelle. Tämän takia käyttämäni esitystapa saattaa olla hivenen harhaanjohtava, mutta puoltanee kuitenkin paikkaansa suoraviivaisuutensa ansiosta. □

KIRJOITTAJAN OSOITE:

Rätiälänkatu 9 E 59
20810 Turku

HAASTE TURKULAISILLE LINTUHARRASTAJILLE

Kuikkalintujen kevätmuuttoreitit Turun seudulla selville!

Viime vuosina arktisen muuton yhteistarkkailukoko Pohjois-Itämeren alueella on tuonut paljon uutta tietoa monien arktisten lajien muutosta (Leivo ym. 1994). Erityisesti käsitys kuikkalintujen - gavioiden - muutosta on kokenut melkoisen renessanssin massiivisen kaakkurireitin paljastuttua Viron rannikolla (Rusanan 1993, Pietiläinen & Leivo 1993). Kuikkalintujen tiedetään nyt enemmän. Kuikkien muuttoreittejä näyttäisi olevan kolme: Viron rannikko, Suomen etelärannikko ja Suomen länsirannikko.

Pohjanlahdella havaitaan keväisin 10 000-20 000 kuikkaa parhaiden päiväsummien ollessa 5 000-10 000 yksilöä. Mutta mitä reittiä nämä kuikat tulevat Pohjanlahdelle ja milloin? Entä mikä on kuikkamuuton päivärytmiikka? Jatkavatkoo Saaristomerellä havaitut kuikat saman tien Merenkurkuun asti? Siinä kysymyksiä, joihin ei ole vielä tyydyttävää vastausta.

Saaristomereltä on olemassa melko paljon sekalaista gavia-aineistoa, jonka perusteella suurin osa kuikkista näyttäisi vyöryvän kohti Vaasan massamuuttokeskuksia jostain Kökarin - Utön välimaastosta. Mutta perusteelliset havainnointijaksot puuttuvat eikä Ukulin sivuilla ole liioin näkynyt selvityksiä kuikkalintujen muutosta Turun lintutieteellisen yhdistyksen alueella. Arvailuja kuikkien liikkeistä Saaristomerellä olen kuullut monenkin turkulaisen suusta.

Nyt haastan turkulaiset stajarit selvittämään kuikkien liikkeitä Saaristomeren yllä keväällä 1995! Sitä varten

tarvittaisiin yhtäjaksoista muuton tarkkailua yhtä aikaa useammassa havainnointipisteessä ainakin jaksolla 20.-30.5. (mieluummin 15.5.-5.6.). Siis vaihteesta kymmenestä (tai parista kymmenestä) stajipäivästä on kyse. Yksittäisetkin havaintopäivät ovat hyödyllisiä, mutta pitempi havainnointi on monessa suhteessa paljon arvokkaampaa.

Gaviahavainnot puolen tunnin jaksoissa, samoin kuin gavioiden muuttoreitti (päämuuttovirran ohituspuoli ja -etäisyys) ja säätiedot tulee merlitä aina muistiin. Näin voidaan vertailla muuttotoa eri tarkkailupisteissä riittävällä tarkkuudella. Havainnot palautetaan nopeasti kevään jälkeen yhdistyksen havainnotovastaavalle.

Ota haaste vastaan ja osallistu harvinaisen leppoisaan tieteen tekoon! Näytä miten korkealla tasolla on turkulainen stajauskulttuuri!

Haasteen esittää:

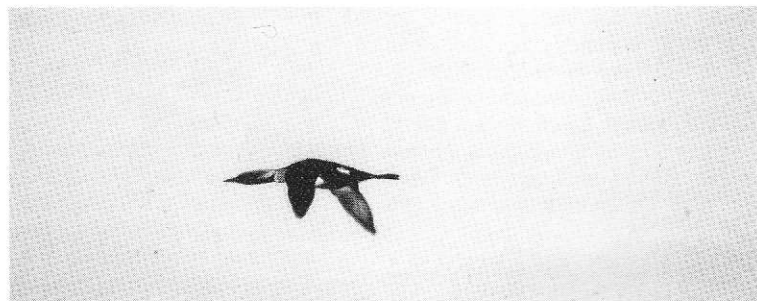
Mauri Leivo, gaviemies
Keltontie 1, 02180 Espoo
puh. 90 - 522 129

Kirjallisuutta:

Leivo M, Rusanan P & Kontiokorpi J 1994: Kevään 1993 arktinen muutto Pohjois-Itämerellä. - Linnut 29 (2):12-19.

Pietiläinen O-P & Leivo M 1993: Syksyinen Viro - arktikan juhlaa. - Linnut 28 (3):11-13.

Rusanan P 1993: Kevätarktikaa Virossa. - Linnut 28 (3):7-10.

Kuikat odottavat muuttoreittiensä selvittäjiä Turun seudulla. Tapani Numminen, Porkkala, huhtikuu 1988.

Osoitemuistio 1995

Hallitus

Puheenjohtaja Veijo Vänskä 21650 Lillandet	926-54 258
Sihteerit Risto Hovirinta Nisse Kavonkatu 4 C, 20 610 Turku.....	2443 553
Rahastonhoitaja Petri Laine Mäkiläntie 5 a 15, 21530 Paimio.....	732 441
Jäsen Rauno Laine Rauhankatu 9 Bb 43, 20100 Turku.....	2304 562
Jäsen Rasmus Mäki Linnankatu 28 B 22, 20100 Turku.....	250 4448
Jäsen Kalle Rainio Yo-kylä 27 A 17, 20540 Turku.....	377 065
Jäsen Jouni Tittonen Katteluksenkatu 4 B 44, 21 610 Turku	
Jäsen Pekka Toola Seppälänkaari 4 C 32, 21500 Piikkiö.....	4796 406
Jäsen Mikael Nordström Koulukatu 23 D 83, 20100 Turku.....	2534227
Jäsen Seppo Hietavuo It. Rantakatu 48-50 G, 20 810 Turku.....	353 557

Arkisto

Lintuhavaintoarkisto Sampo Kunttu Rauhankatu 13 A, 20100 Turku	
Lehtiarkisto Rami Lindroos It. Pitkäkatu 37 B 58, 20100 Turku.....	2334 281
Järvilintuarkisto Asko Suoranta Koukkarininkatu 4 C 33, 20610 Turku.....	2446 619
Suoarkisto Antti Karlin Kalevantie 15 A 22, 23500 U.ki.....	922-24 040

Nuorisosaosto

Puheenjohtaja Sampo Kunttu ks. Arkisto	
Sihteerit Paavo Sallinen Riukuaidankatu 4, 20780 Kaarina.....	2433 066

Jurmon lintuasema

Asemanhoitaja Mikael Nordström ks. Hallitus	
Vara-asemanhoitaja William Velmala Tiilitehtaantie 4, 21530 Paimio.....	805 186

Jäsentiedote

Tiedotevastaava Rasmus Mäki
Ks. Hallitus

Toimikunnat

Aluerariteettikomitea

Puheenjohtaja Jarmo Komi It. Rantakatu 46A15, 20810 Turku.....	2351 124
Sihteerit Jyrki Normaja Eerikinkatu 27 B 24 20100 Turku.....	2515 371

Antikviteettikomitea

Puheenjohtaja Juha Vuorinen Katunpää 2 C 11, 20610 Turku.....	2531 213
--	----------

Havaintotoimikunta

Sampo Kunttu ks. Arkisto

Petolintutoimikunta

Seppo Pekkala Vaskitorvenkatu 11 as 3, 20880 Turku ...	2354 532
---	----------

Tutkimustoimikunta

Esa Lehikoinen Saukonojantie 10, 20250 Turku.....	254 6732
--	----------

Urheilutoimikunta

Tomi Kaijanen Saukonkatu 4, 20780 Kaarina.....	2425838
---	---------

Varsinais- Suomen Linnut -kirjan toimituskunta

Puheenjohtaja Juhana Piha Norjankatu 25, 20740 Turku.....	2423 940
--	----------

"Retkitoimikunta"

Retkivastaava Kalle Lärsson

Ukulin toimitus

Osoite: PL 67, 20101 Turku
Päätoimittaja (4/94): William Velmala
ks. Jurmon lintuasema

Pönttö- ja siemenasiat

tietoja hallitukselta

Loukkaantuneet eläimet

Anja Eerikäinen.....	484062
----------------------	--------

Bongaus

Rami Lindroos
ks. Arkisto